

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο :

Α. ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και η αλλαγή του πολιτικού και οικονομικού συστήματος στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες και ιδιαίτερα στις χώρες της βαλκανικής χερσονήσου, δημιούργησε μία νέα εποχή , τόσο στο οικονομικό όσο και στο πολιτικό επίπεδο. Αυτή η εποχή έχει ως χαρακτηριστικό της την ανάπτυξη νέων στοιχείων και στα δύο επίπεδα : Στο οικονομικό και στο πολιτικό επίπεδο. Αυτό σημαίνει ότι: Στο μεν οικονομικό επίπεδο αποτελεί μία παρθένα αγορά και ταυτόχρονα μία αγορά που υπόσχεται πολλά ,το κλίμα υποδοχής για τους ξένους επενδυτές είναι πολύ θερμό, έχει μεγάλο πληθυσμό ο οποίος παρουσιάζει ενδιαφέρον, ιδιαίτερα για τα δυτικά πρότυπα ζωής.

Όμως τα Βαλκάνια που αποτελούν και το επίκεντρο του ενδιαφέροντος μας έχουν ένα επικίνδυνο πολιτικό σκηνικό το οποίο οφείλεται κυρίως στις διαμάχες στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας, όπως για παράδειγμα ο πόλεμος στην Βοσνία και τώρα οι συγκρούσεις στο Κοσσυφοπέδιο. Επίσης εξακολουθεί να υπάρχει το οργανωμένο έγκλημα το οποίο βρίσκεται στα ανώτατα οικονομικά και πολιτικά κλιμάκια και ακόμα έχουμε ένα πληθυσμό ο οποίος από την μία μεριά προσπαθεί να μιμηθεί στην κατανάλωση την Δύση και από την άλλη εξακολουθεί να φοβάται και να είναι επιφυλακτικός απέναντι στον Δυτικό κόσμο.

Όμως η αλλαγή των κοινωνικοοικονομικών συστημάτων στις χώρες της Βαλκανικής, είχε σαν αποτέλεσμα το πέρασμα των χωρών αυτών στο μεταβατικό στάδιο της ελεύθερης οικονομίας ,γεγονός που αποδείχτηκε εξαιρετικό για τα συμφέροντα της ελληνικής οικονομίας .Οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν να αντιμετωπίσουν ένα δύσκολο περιβάλλον εξαιτίας του γεγονότος του ότι έχουν να ανταγωνιστούν προηγμένες δυτικοευρωπαϊκές επιχειρήσεις, καθώς και ένα ευμετάβλητο μακροοικονομικό περιβάλλον.

Όμως η Βαλκανική χερσόνησος αποδεικνύεται το όχημα για την οικονομική ανάπτυξη του ελληνικού επιχειρηματικού κόσμου. Ανοίγουν τον δρόμο και για την ευρύτερη περιοχή του Εύξεινου πόντου ,σε μια περιοχή όπου μαζί με τα Βαλκάνια δραστηριοποιούνται 4270 Ελληνικές επιχειρήσεις και οι προοπτικές διαγράφονται περισσότερο ευνοϊκές, καθώς πλέον και το κράτος προσπαθεί να συμβάλει στην

κατεύθυνση αυτής της δραστηριότητας ,τόσο με την χορήγηση εξαγωγικών πιστώσεων στην προσπάθεια που κάνουν οι Έλληνες επιχειρηματίες όσο και με την καθιέρωση της επέκτασης της “ζώνης της δραχμής”.

Η αποχή για διάφορους λόγους πολύ σημαντικών επενδυτών από τις χώρες της Βαλκανικής αφήνει πολλά περιθώρια για την δραστηριοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων, ενώ ταυτόχρονα διαμορφώνεται κλίμα εμπιστοσύνης ανάμεσα στους Έλληνες επιχειρηματίες και τις κυβερνήσεις των Βαλκανικών χωρών στο βαθμό που διαπιστώνονται κοινά συμφέροντα. Το μεγάλο όπλο το οποίο αναμένεται να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά στα πλαίσια της διείσδυσης των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια είναι τα κοινοτικά προγράμματα ,τα οποία έχουν την δυνατότητα να παίξουν ένα σπουδαίο ρόλο.

Ήδη από το 1994, σύμφωνα με άρθρο της Καθημερινής στις 20 Μαρτίου 1994,οι οικονομικοί παρατηρητές και οι επιχειρηματίες περίμεναν τόσο τη λύση του προβλήματος του Βοσνιακού , όσο και την επίλυση του Σκοπιανού προβλήματος. Γίνεται κατανοητό ότι οι επιχειρήσεις είχαν δραστηριοποιηθεί στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν προσβάσεις στις Βαλκανικές χώρες, με πρωτοπόρο τον ελληνοαμερικανικό σύνδεσμο. Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, για την επιτυχή έκβαση αυτής της προσπάθειας έπρεπε να πραγματοποιηθούν τα μεγάλα έργα στη χώρα μας, όπως οι μεταφορές, οι τηλεπικοινωνίες, αλλά και η προοπτική δημιουργίας του διαβαλκανικού Χρηματιστηρίου στη Θεσσαλονίκη το οποίο θα βοηθούσε την επενδυτική δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων.

Σε μία συνέντευξη του που έδωσε στην Ναυτεμπορική στις 10 Οκτωβρίου 1998 ο Κ.Γιώργος Κούρτης Investment Global Finance, σε μία επιχείρηση η οποία συνδέεται με τον όμιλο Λάτση επισημαίνει τα εξής :

“ Οι αγορές των χωρών αυτών, με πολλαπλάσιο πληθυσμό από τον ελληνικό βρίσκονται υπό διαμόρφωση. Βεβαίως εξακολουθεί να υπάρχει γραφειοκρατία, νομοθετική αβεβαιότητα, υψηλός πληθωρισμός και διαφθορά.

Σε αυτό το περιβάλλον όμως, οι Ελληνικές επιχειρήσεις έχουν το συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των δυτικών ανταγωνιστών τους, επειδή δεν διαφέρει και πάρα πολύ από αυτό που έχουν μάθει, δηλαδή αυτό που λειτουργεί τόσα χρόνια στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά, οι σοβαρές πολιτικές και οικονομικές κρίσεις των προηγούμενων ετών, φαίνεται ότι έχουν καταλαγιάσει. Οι περισσότερες χώρες προχωρούν σε ευρείας κλίμακας ιδιωτικοποιήσεις και συνδυάζουν το νομοθετικό πλαίσιο που ευνοεί εξαγορές και ξένες επενδύσεις. Παράλληλα, στις περισσότερες χώρες υπάρχει αφθονία φθηνού

και εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και φιλελεύθερη εργατική νομοθεσία. Μπορεί οι κίνδυνοι να εξακολουθούν να ελλοχεύουν σε αυτές τις νέες οικονομίες, αλλά η συμμετοχή σε venture capital κεφαλαίου, μειώνει τον επιχειρηματικό κίνδυνο για την εταιρεία που προγραμματίζει να επενδύσει εκεί. Για παράδειγμα με το δεύτερο κεφάλαιο της Global, το Euromerchant Balkan Fund, έχουν ήδη πραγματοποιηθεί 10 εταιρικές συμμετοχές –πέντε στη Βουλγαρία και πέντε στη Ρουμανία –όπου οι περισσότερες είναι κερδοφόρες και όλες φαίνεται να έχουν εξαιρετικές προοπτικές. Όσο για εκείνες που τόλμησαν να κάνουν το πρώτο βήμα, σήμερα επιθυμούν να διεισδύσουν σε αυτές τις αγορές ακόμη περισσότερο, αλλά και στις αγορές άλλων χωρών”.

Τα ανωτέρω αναφέρθηκαν κυρίως επιχειρήσεις σε συνθήκες πλήρους ρευστότητας, κατάφεραν να κάνουν αισθητή την παρουσία τους για να γίνει κατανοητό, ότι στα σύγχρονα πλαίσια της διεθνοποίησης της οικονομίας τα Βαλκάνια, είναι το όχημα για να συμμετάσχει η Ελλάδα με καλύτερους όρους στο διεθνή καταμερισμό της εργασίας. Στα Βαλκάνια η διείσδυση των ελληνικών συμφερόντων ήρθε για να αποδείξει από τη μια μεριά την δυναμική του ιδιωτικού τομέα της ελληνικής οικονομίας, η οποία από τα μέσα της δεκαετίας του '70 προσπαθούσε να βγει από την κρίση και τη φάση της παρακμής και αναζητούσε μία διέξοδο. Οι αγορές της Βαλκανικής αποτελούν ένα ζωτικό χώρο για να ενεργοποιηθούν οι ελληνικές επιχειρήσεις, οι οποίες δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γίνεται φανερός ο στόχος της ελληνικής αστικής τάξης να ξεφύγει η Ελλάδα από τα στενά πλαίσια που βρίσκεται ως αναδυόμενη χώρα και να γίνει αναπτυγμένη χώρα. Αυτό φαίνεται καθαρά και από την ανακοίνωση του προέδρου της INTRAKOM, Σωκράτη Κόκκαλη, που για τον ίδιο σημαίνει “προσέλκυση μεγάλων κεφαλαίων από το εξωτερικό”, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το κέρδος στις 11 Μαρτίου 1999 .

Πάντως μέχρι το 1998 οι ελληνικές επιχειρήσεις εισήλθαν στις βαλκανικές αγορές χωρίς να έχουν ιδιαίτερη βοήθεια από το κράτος. Οι ελληνικές επιχειρήσεις βρήκαν σημαντικές ευκαιρίες και ανοικτό πεδίο για την ανάληψη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, ενώ οι παρθένες και ανεκμετάλλευτες αγορές της Βαλκανικής έχουν δημιουργήσει προοπτικές τόσο εξαγωγικής όσο και παραγωγικής παρουσίας στην περιοχή. Το επενδυτικό ενδιαφέρον των Ελλήνων επιχειρηματιών στα Βαλκάνια προσελκύει όπως έγινε αντιληπτό και πιο πάνω το φτηνό εργατικό δυναμικό, που εξακολουθεί να αποτελεί συστατικό στοιχείο για τη διαδικασία της παραγωγής υπεραξίας και φυσικά των κερδών των επιχειρηματιών. Όμως πέρα από αυτό το στοιχείο σημαντικό ρόλο παίζουν και οι χαμηλές τιμές που υπάρχουν τόσο στην

ενέργεια όσο και στη διαφήμιση. Καταλυτικό όμως ρόλο για την μόνιμη επιχειρηματική και παραγωγική δραστηριότητα στη βαλκανική περιφέρεια παίζουν και ορισμένα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει η χώρα μας όπως η γειτνίαση, η συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, επίσης η χώρα μας έχει τόσο παραδοσιακούς εμπορικούς δεσμούς αλλά και πολιτιστικούς, όπως επίσης και τη μεγάλη δυνατότητα που υπάρχει για την επικράτηση του Ευρωπαϊκού νομίσιματος στην περιοχή που θα απεικονίζει και την ωφέλεια της δραχμής.

Όλα αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα οι Έλληνες επιχειρηματίες να επενδύουν σε μεγάλο βαθμό στη Βαλκανική περιφέρεια και να επιδιώκουν ώστε οι επενδύσεις τους να μην είναι μικρά μεγέθη, ανεξάρτητα με το αποτέλεσμα που υπάρχει αυτή τη στιγμή, γιατί είναι φανερό ότι πιστεύουν ότι η συνεργασία αυτή έχει μακρά περίοδο ζωής και με αυτή την έννοια δεν είναι προσωρινή. Έτσι γίνεται φανερό ότι η εμπειρία των μεγάλων ελληνικών επιχειρήσεων που ιδρύθηκαν στη Βαλκανική, είναι γενικά θετική από το 1994. Αυτό βγαίνει ως συμπέρασμα μετά από έρευνα που έκανε η εφημερίδα Καθημερινή στις 20 Μαρτίου 1994. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη έρευνα, είχαν πραγματοποιήσει σημαντικές επενδύσεις μεγάλες επιχειρήσεις όπως, η ελληνική εταιρία 3E η οποία είχε δημιουργήσει έως τότε πέντε μικτές επιχειρήσεις με υπάρχουσες τοπικές εταιρίες παραγωγής αναψυκτικών, οι οποίες ήταν στις πόλεις Σόφια, Ταργκόβιστε, Μπούργκας, Πλέβεν και Πλόβντιβ. Ήδη από τότε απασχολούνταν 1400 εργαζόμενοι και η 3E κατείχε την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου και τον συντονισμό της διοίκησης.

Το ίδιο και η τράπεζα της XIOSBANK η οποία τότε ήταν πρώτη και η μοναδική τράπεζα που είχε άδεια λειτουργίας στη Βουλγαρία και είχε έδρα την Σόφια.

Γίνεται κατανοητό ότι ο οικονομικός χώρος των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης αποτελεί φυσική προέκταση της ελληνικής αγοράς και εκδηλώνεται με τη διαρκώς διευρυνόμενη και δημιουργική παρουσία της Ελλάδας. Η ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων αποτελεί την μεγάλη ευκαιρία για την αναπτυξιακή προσπάθεια της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και που βασίζεται :

1. Η χώρα μας είναι το μόνο κράτος που είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχει σταθερό πολιτικό σύστημα και σταθερή οικονομία.
2. Παρ'όλη την κρίση που περνά αυτή την στιγμή η περιοχή, αναμένεται ότι θα έχει μεγάλη ανάπτυξη τα επόμενα χρόνια.
3. Υπάρχει μία παρουσία με έντονο το ελληνικό στοιχείο στις χώρες αυτές και

4. Η χώρα μας παράγει πολλά προϊόντα που καταναλώνονται σε μεγάλο βαθμό στις χώρες αυτές, γεγονός που οφείλεται στα κοινά καταναλωτικά πρότυπα.

Έτσι σήμερα στη χώρα μας άρχισε να γίνεται μία προσπάθεια και να διαμορφώνεται ένα σχέδιο διαβαλκανικής συνεργασίας, το οποίο περιλαμβάνει ολοκληρωμένα και συντονισμένα προγράμματα συμβουλευτικού περιεχομένου με τεχνική υποστήριξη και με εκπαίδευση εργατικού δυναμικού, που θα έχουν στόχο ώστε οι χώρες αυτές να περάσουν χωρίς ενδιάμεσους σταθμούς - σταθμούς από τους οποίους έχει περάσει και η ελληνική αγορά και έχει προφανώς την ανάλογη εμπειρία – σε ένα σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο και μία αντίστοιχη νοοτροπία που να ταιριάζει με αυτό στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε, ότι κατά την μεταπολεμική περίοδο η Ελλάδα αντιμετώπιζε δύο σημαντικά προβλήματα με αποτέλεσμα να την απομακρύνουν από το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης των χωρών στη Δυτική Ευρώπη. Από την μία μεριά γιατί βρισκόταν μακριά από την περίμετρο της ανάπτυξης των άλλων χωρών της Δυτικής Ευρώπης, από την άλλη στα βόρεια σύνορα της χώρας υπήρχαν σημαντικά εμπόδια επικοινωνίας και επιχειρηματικής επέκτασης στις γειτονικές χώρες λόγω του συγκεκριμένου κοινωνικο-οικονομικού συστήματος που υπήρχε .

Επομένως ο οικονομικός χώρος για την ανάπτυξη της χώρας και κυρίως των ελληνικών επιχειρήσεων ήταν αρκετά περιορισμένος. Στις νέες συνθήκες οι προοπτικές είναι σημαντικές γιατί μετά την περίοδο 1989-1990, η βαθιά μεταρρύθμιση στις χώρες αυτές επέτρεψε την Ελλάδα και τις ελληνικές επιχειρήσεις, να βρουν την φυσική τους διέξοδο προς τα βόρεια. Η αλλαγή των πολιτικών συστημάτων των βαλκανικών χωρών και της φιλελευθεροποίησης της οικονομίας τους συνέπεσε με την ανάγκη της διεθνοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων. Το ΥΠΕΘΟ αντιλαμβάνεται ότι :

1. Η Ελλάδα μπορεί να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στην περιοχή όχι μόνο στην οικονομία, αλλά και στην πολιτική και στον χώρο της κοινωνίας και
2. Η Βαλκανική περιφέρεια είναι ο φυσικός χώρος ανάπτυξης των ελληνικών επιχειρήσεων με μεγάλη πιθανότητα να αποτελέσει το στάδιο, αφ' ενός μεν για την διεθνοποίηση της ελληνικής επιχειρηματικής δραστηριότητας, αφετέρου για την επέκτασή της σε άλλες περισσότερο ανταγωνιστικές και προφανώς απαιτητικότερες αγορές. Για τη φιλοσοφία όμως αυτής της στρατηγικής θα κάνουμε ιδιαίτερη αναφορά σε άλλο κεφάλαιο.

Σύμφωνα με στοιχεία της Bank America το 1997, το συνολικό ΑΕΠ των 8 βαλκανικών χωρών μαζί με συνολικό πληθυσμό 58,2 εκατ. κάτοικοι, ήταν 97,5 δισεκ. δολάρια ενώ

της Ελλάδας ήταν 122,3 δισεκ. δολάρια. Για τον σκοπό αυτό το υπουργείο άρχισε να αναλαμβάνει δράση και να θέτει στόχους σε δύο επίπεδα :

1. Ανάπτυξη της οικονομίας των βαλκανικών εθνικών οικονομιών ώστε κατά πρώτο λόγο να αυξηθεί η εσωτερική ζήτηση των αγορών. Είναι προφανές ότι η συγκεκριμένη αύξηση της εσωτερικής ζήτησης θα οδηγήσει στην αύξηση της παραγωγής και φυσικά θα δημιουργήσει νέες επενδυτικές ευκαιρίες για τις ελληνικές επιχειρήσεις. Αυτό κατά προέκταση σημαίνει ότι μεγεθύνει τις εξαγωγικές δυνατότητες οι οποίες θα γίνουν μεγαλύτερες και περισσότερες.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο θα υποβοηθήσει τις ελληνικές επιχειρήσεις σε αυτές τις συγκεκριμένες εξαγωγικές και επενδυτικές τους δραστηριότητες. Σημαντικό ρόλο κατά την άποψη του υπουργείου, που πλέον συμμετέχει ενεργά στην προσπάθεια της ελληνικής αστικής τάξης, είναι η δημιουργία και η ανάπτυξη των υποδομών. Με αυτή την φιλοσοφία, δίνεται ιδιαίτερη στήριξη στις κατασκευαστικές εταιρίες οι οποίες αποτελούν βασικό στοιχείο όχι μόνο για την ανάπτυξη των εθνικών οικονομιών αλλά συμβάλλουν και στη δημιουργία σημαντικών κινήτρων στη διοίκηση των χωρών αυτών. Για να πραγματοποιηθούν οι συγκεκριμένοι στόχοι, το ΥΠΕΘΟ χρησιμοποιεί συγκεκριμένα εθνικά και κοινοτικά εργαλεία και πολιτικές. Πιο συγκεκριμένα :

A. Για να επιλύονται θέματα που προκύπτουν, με οικονομική κατεύθυνση, πραγματοποιεί τη σύγκλιση διυπουργικών συνόδων

A. Τη δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου, που θα προωθεί με την υπογραφή συμφωνιών την οικονομική συνεργασία, την προώθηση επενδύσεων, επίσης την αποφυγή διπλής φορολογίας και τέλος ανάλογα με τις συνθήκες την βιομηχανική, την τεχνολογική και τουριστική συνεργασία. Προς το παρόν έχουν υπογραφεί οι παρακάτω συμφωνίες επενδύσεων με τις εξής χώρες :

την Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την ΟΔ της Γιουγκοσλαβίας, την Κροατία και την Σλοβενία .

Επίσης έχουν υπογραφεί και συμφωνίες διπλής φορολογίας με τις εξής χώρες :

την Αλβανία, τη Ρουμανία, την ΟΔ της Γιουγκοσλαβίας, και την Κροατία.

Ακόμη γίνεται προσπάθεια για την ανάπτυξη προγραμμάτων τεχνικής και αναπτυξιακής βοήθειας, με συνολικό κόστος 4 εκατ. δραχμές.

Σε μία έρευνά του ο καθηγητής Κ. Καζάκος, που έγινε το 1994, αναφέρει ότι “για να τοποθετηθεί σε ένα πρακτικά χρήσιμο πλαίσιο η ελληνική βοήθεια πρέπει να

ειδωθεί σε σχέση με τις ανάγκες των γειτόνων και να απαντηθεί το ερώτημα σε ποιες ακριβώς ανταποκρίνεται ή μπορεί να ανταποκριθεί.

Κάπως σχηματικά οι ανάγκες των χωρών σε μετάβαση είναι:

1. Να αντιμετωπίσουν προβλήματα ακραίας φτώχειας, λόγω των συνεπειών των μεταρρυθμίσεων.
2. Να υποστηριχθούν οι διαδικασίες διαρθρωτικών προσαρμογών.
3. Να αντιμετωπίσουν καταστάσεις έκτακτης ανάγκης (έλλειψης τροφίμων κλπ).
4. Να υποστηριχθούν οι επενδύσεις τους και
5. Να γίνει μεταφορά τεχνολογικής και οργανωτικής –διοικητικής γνώσης.”

Όπως αναφέραμε και πιο πάνω η Ελλάδα ως τότε δεν είχε δραστηριοποιηθεί σε αυτόν τον τομέα, για τον λόγο ότι είναι ένας τομέας αρκετά δύσκολος και απαιτεί μεγάλες και αξιόλογες εμπειρίες.¹ σ. 632.

Για την συμβολή στην προσπάθεια που γίνεται σήμερα, που είναι η προώθηση των επενδύσεων, τα κοινοτικά εργαλεία - πολιτικές περιλαμβάνουν :

- A. Τη διαχείριση κοινοτικών προγραμμάτων (Phare, Intereg)
- B. Τη συμμετοχή στην οικονομική πρωτοβουλία του Εύξεινου Πόντου και στην τράπεζα Εμπορίου και Ανάπτυξης της ΟΣΕΠ και
- C. ΤΗ συμμετοχή στην Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης Το ΥΠΕΘΟ πραγματοποιεί εκδηλώσεις και εκπαιδευτικά σεμινάρια τα οποία προσφέρουν, σύμφωνα με το ίδιο, γνώσεις υψηλού επιπέδου στους συμμετέχοντες. Με τη βοήθεια τόσο του Ελληνικού Οργανισμού Εξωτερικού Εμπορίου όσο και με τη βοήθεια της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης, πραγματοποιεί εκθέσεις και εβδομάδες προβολής ελληνικών προϊόντων και προχωρεί στη μετεκπαίδευση στελεχών αντίστοιχων οργανισμών.

Όλες αυτές οι πρωτοβουλίες μαζί με εκείνες οι οποίες λαμβάνονται και σε πολιτικό επίπεδο, έχουν δημιουργήσει ευνοϊκές προοπτικές :

1. Για την ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα και
2. Ένα ιδιαίτερα ευνοϊκό κλίμα ανάμεσα στις βαλκανικές χώρες για την Ελλάδα και τις επιχειρήσεις που επενδύουν σε αυτές τις χώρες.

Το ΥΠΕΘΟ αντιλαμβάνεται ότι αν εξεταστούν οι δείκτες ανάπτυξης των βαλκανικών χωρών όπως και τα στοιχεία εξωτερικού εμπορίου με την Ελλάδα, εύκολα μπορεί να διαπιστωθεί ότι και τα δύο επίπεδα που είναι οι στόχοι της ελληνικής εξωτερικής

---

¹ Από το “ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗ”. ΑΘΗΝΑ 1994. Σελίδα 632.

πολιτικής επιτυγχάνονται σε ικανοποιητικό βαθμό. Με βάση τα στοιχεία, που ισχυρίζεται ότι διαθέτει το ΥΠΕΘΟ, προκύπτει ότι έχουμε σημαντική βελτίωση στους βασικούς οικονομικούς δείκτες των βαλκανικών χωρών.

Με βάση αυτά τα δεδομένα μπορεί να γίνει αντιληπτό ότι το πρώτο επίπεδο, που είναι ο στόχος της βαλκανικής πολιτικής της χώρας πραγματοποιείται. Όσον αφορά το δεύτερο επίπεδο που είναι ο στόχος της βαλκανικής πολιτικής και αφορά τις εξαγωγές, αλλά και τις εισαγωγές όσο και τις επενδύσεις εξελίσσονται ικανοποιητικά. Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε σε ποιο βαθμό είναι σημαντική η δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων στα βαλκανικές αγορές και ιδιαίτερα της Βορείου Ελλάδος, πρέπει να λάβουμε στα σοβαρά υπόψη τη θέση που έχει πάρει ο ΣΕΒΕ, ο οποίος τονίζει την αναγκαιότητα για την άρση των αντικινήτρων, από τα οποία ζημιώνεται σε μεγάλο βαθμό ο κλάδος των εξαγωγών.

Πιο συγκεκριμένα, με βάση την έρευνα που έκανε στο αφιέρωμά του η εφημερίδα ΕΞΠΡΕΣ, έχουμε τον πρόεδρο του Συνδέσμου Έξαγωγών Βορείου Ελλάδος κ. Θ. Αλγιανάκογλου να επισημαίνει τα εξής :

1. Η άρση των αντικινήτρων θα ευνοούσε και θα ωφελούσε τον εξαγωγικό κόσμο της χώρας και κατά προέκταση την εθνική οικονομία.
2. Να αναδειχθεί ο μητροπολιτικός ρόλος της βόρειας Ελλάδας στη ζώνη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, αλλά γι' αυτό θα πρέπει να δοθεί άμεση προτεραιότητα στην αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων και υπηρεσιών, όπως επίσης να ολοκληρωθούν τα έργα υποδομής.
3. Για να βελτιωθεί το υπάρχον χαμηλό ποσοστό των εξαγωγών το οποίο φτάνει κάτω από 50%, πρέπει να υπάρξει ριζικός επαναπροσδιορισμός των εξαγωγών της χώρας. Αυτό σημαίνει ότι οι εξαγωγές θα πρέπει να απευθυνθούν σε νέες οι οποίες θα είναι ανταγωνιστικές, γιατί ακριβώς αυτό επιβάλλει η παγκοσμιοποίηση των αγορών.
4. Η Βόρειος Ελλάδα έχει νευραλγική γεωγραφική θέση και έτσι μπορεί να παίξει ένα αντίστοιχο ρόλο και στις ευρωπαϊκές αγορές αλλά γι' αυτό πρέπει να βελτιωθούν κάποιοι συγκεκριμένοι τομείς από τις εξαγωγικές της δραστηριότητες. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ίδιου του ΣΕΒΕ :

Τα Βαλκάνια αποτελούν φυσική ενδοχώρα για τους επιχειρηματίες της Βόρειας Ελλάδας και γι' αυτό ήταν από τους πρώτους οι οποίοι έτρεξαν για να αξιοποιήσουν τις αναδυόμενες αγορές της περιοχής από την αρχή της δεκαετίας του '90 προσπερνώντας το υψηλό ρίσκο που αυτό συνεπάγεται. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι ακόμη και σήμερα οι ίδιες αγορές εξακολουθούν να παρουσιάζουν κινδύνους και για την εξεύρεση της

ισορροπίας τους θα χρειαστεί να περάσει καιρός. Όλα αυτά είναι σημαντικά και αφορούν και τη λογική των επιχειρήσεων που θα μας απασχολήσει ιδιαίτερος.

Σημαντικό γεγονός για την επιτυχημένη δραστηριότητα στα Βαλκάνια όπου αποτελεί και το συμφέρον των ελληνικών επιχειρήσεων, φαίνεται από το γεγονός ότι αρκετές διεθνείς επιχειρήσεις προτιμούν ελληνική εταιρία για να επενδύσουν στα Βαλκάνια, προσπαθώντας να τις χρησιμοποιήσουν ως όχημα για την επέκτασή τους στις βαλκανικές αγορές. Αυτό συνδέεται και με την γενικότερη κρίση στις αναδύομενες αγορές και κύρια στην ΝΑ Ασία και την Λατινική Αμερική, όμως για την ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα αποτελεί εξαιρετική περίπτωση μία τέτοια προοπτική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι διεθνείς τραπεζικοί κολοσσοί οι οποίοι θέλουν να χρησιμοποιήσουν τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα. Πιο συγκεκριμένα :

Πρώτη η ελληνική τράπεζα της Eurobank έχει διαμορφώσει ένα πλαίσιο συνεργασίας με το Διεθνή ασφαλιστικό και χρηματοοικονομικό όμιλο της αμερικάνικης AIG, για την εξαγορά της Post Bank, στη Βουλγαρία.

Με στοιχεία της εφημερίδας ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ, η οποία πραγματοποίησε το συγκεκριμένο ρεπορτάζ, στην ίδια αγορά στοχεύει και η κυοφορούμενη συνεργασία η οποία προσπαθεί να επιχειρηθεί και στον Ευρωπαϊκό χώρο ανάμεσα στην Eurobank και στην γερμανική τράπεζα Deutsche Bank. Ο σημαντικότερος αντίπαλος που έχει στη γερμανική αγορά, η Dresner Bank ήδη επενδύει στη βουλγαρική αγορά και συνεργάζεται με την BNP. Αυτά τα στοιχεία αποδεικνύουν τις δυνατότητες που προσφέρει η Βαλκανική αγορά, η οποία φυσικά εκτείνεται και εκτός της βουλγαρικής αγοράς, και στη συγκεκριμένη περίπτωση στην αγορά της Γιουγκοσλαβίας. Εξάλλου είναι αναγκαία η επέκταση των ελληνικών τραπεζών στις βαλκανικές αγορές για τον λόγο ότι οι τοπικές αγορές παρουσιάζουν σημάδια κόπωσης. Με αυτή την έννοια μπορεί να γίνει κατανοητό ότι ανοίγεται μία σημαντική προοπτική της ελληνικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στα Βαλκάνια. Οι Έλληνες επιχειρηματίες πρέπει και θα προσπαθήσουν να εκμεταλλευτούν το ενδεχόμενο συνεργασίας με τις ξένες επιχειρήσεις, σε συνθήκες αρκετά ευνοϊκές και συμφέρουσες.

Σε μια πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη του Ευάγγελου Καραφωτάκη, μπορούμε να εντοπίσουμε τη σημασία της πολιτικής διάστασης της Παρευξείνιας Συνεργασίας, η οποία είναι αδύνατη για το λόγο, πάντα σύμφωνα με τον ίδιο, ότι εκφράζει χώρες οι οποίες είναι προσδεδεμένες στον ένα ή τον άλλο βαθμό με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρώπη. Επομένως η μόνη συνεργασία που μπορεί να πραγματοποιηθεί είναι μόνο

σε οικονομικό επίπεδο και μάλιστα σε βάση συμπληρωματική σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση και θα υλοποιείται σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Πιο κάτω γράφει :

“Η συμμετοχή της Ελλάδας στην Παρευξείνια Συνεργασία είναι δυνατόν να αποδώσει σημαντικούς καρπούς στην οικονομία και την εξωτερική πολιτική, και πιο συγκεκριμένα, στο βαθμό που η επιχειρηματική δραστηριότητα συναντά την κρατική υποστήριξη με τη μορφή μιας συνολικής στρατηγικής.

Τα κέρδη που μπορούν να αποκομιστούν από μία τέτοια εξέλιξη, θα ήταν τα εξής :

1. Η ουσιαστική οικονομική εξάπλωση των εξειδικευμένων ελληνικών εμπορικών δικτύων στη Βαλκανική και τη Μαύρη Θάλασσα, με σημεία αναφοράς τη Θεσσαλονίκη, τη Βάρνα ή το Μπουργκάς, την Οδησό και το Νοβοροσίσκ, από την μία πλευρά και τη Θεσσαλονίκη, το Βίντιν, το Βουκουρέστι και την Κωσταντζα, από την άλλη. Με τα σημεία αυτά κλείνει ένας κύκλος κέντρων μεταφοράς και διάθεσης των διάφορων αγαθών, ενώ γύρω απ’ αυτά δημιουργούνται τα αντίστοιχα σημεία πώλησης για την κάθε ξεχωριστή χώρα.
2. Σε αραστή συνεργασία με τα δίκτυα διανομής δημιουργείται ένα πλέγμα ελληνικών μεταφορικών εταιριών, με έμφαση στις θαλάσσιες και με κύρια κατεύθυνση τη ρωσική και ουκρανική αγορά, ενώ αναβαθμίζεται η Θεσσαλονίκη ως το κύριο κέντρο διαμετακόμισης των Βαλκανίων. Στα πλαίσια ενός ευρύτερου σχεδιασμού, η Θεσσαλονίκη αποκτά όλη εκείνη την απαραίτητη υποδομή υποστήριξης και αναβαθμίζεται ως το εμπορικό και χρηματοδοτικό κέντρο της νότιας βαλκανικής περιοχής αλλά και της Μαύρης Θάλασσας.
3. Η ανάδειξη της Θεσσαλονίκης και ως χρηματοπιστωτικού κέντρου είναι δυνατή όχι μόνο σαν έδρα της Παρευξείνιας Τράπεζας αλλά και σαν κέντρου λήψης αποφάσεων για την οικονομική υποστήριξη του εμπορίου. Έτσι, η ίδρυση χρηματιστηρίου αξιών και εμπορευμάτων στη Θεσσαλονίκη θα δώσει την προσήκουσα βαρύτητα στη συμπρωτεύουσα.
4. Η σταδιακή ανάπτυξη των ελληνικών δικτύων θα επιφέρει τη σταδιακή σύζευξη των ευρωπαϊκών δικτύων με τα αντίστοιχα βαλκανικά και παρευξείνια, αποσπώντας από τα τουρκικά τη δυνατότητα μονοπώλησης του οικονομικού χώρου.
5. Διοχετευόμενη η ελληνική επιχειρηματική δράση στη μεγάλη αυτή αγορά, θα υπάρξει αναθέρμανσης εσωτερικής αγοράς ενώ θα λειτουργήσει επιτέλους η τάση της εξειδίκευσης στις υπηρεσίες και τη μεταποίηση, κάτω από τις ανάγκες της ζήτησης.

6. Η ανάπτυξη αυτή θα συμβάλλει αποφασιστικά και στη βελτίωση της θέσης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εφόσον σημαντικό μέρος του χρήματος θα περνά από την Ελλάδα και θα διοχετεύεται στην υπόλοιπη Ευρώπη.
7. Πέρα όμως από τα οικονομικά κέρδη, η Ελλάδα θα έχει και κοινωνικά κέρδη, εφόσον η πρόκληση αυτή θα λειτουργήσει αναδιαρθρωτικά και στην πολιτική σκηνή. Και όπως είναι γνωστό, η πολιτική εξαρτάται σε σημαντικό από την οικονομία.”²

Γίνεται σαφές από τα πιο πάνω ο σημαντικός ρόλος της οικονομίας και η επίδρασή της στην πολιτική σκηνή. Ο στρατηγικός σχεδιασμός της ελληνικής επιχειρηματικής τάξης στις νέες συνθήκες των βαλκανικών αγορών, θα είναι πολύ σημαντικός για την συνολική ανάπτυξη της χώρας. Η συμπεριφορά της χώρας στο πολιτικό επίπεδο και η άσκηση της πολιτικής που θα ασκήσει η χώρα, θα παίξουν σημαντικό ρόλο στις προσπάθειες της ελληνικής αστικής τάξης να αναπτυχθεί στις βαλκανικές αγορές και να κερδίσει το μερίδιο που προσδοκά.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε την στρατηγική γεωπολιτική θέση της βαλκανικής χερσονήσου, μία θέση που επηρεάζει τόσο τις οικονομικές σχέσεις της με την Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και τις οικονομικές σχέσεις της με τις αγορές της Ασίας και κύρια της ΝΑ Ασίας. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια εντάσσεται η ανάπτυξη της βαλκανικής οικονομίας μετά την κατάρρευση των πρώην κοινωνικο-οικονομικών συστημάτων των βαλκανικών χωρών και σε αυτά τα πλαίσια θα πρέπει να ενεργοποιηθούν στο μέλλον και οι Έλληνες επιχειρηματίες. Το πιο βασικό χαρακτηριστικό των χωρών αυτών είναι ότι είναι παρθένες αγορές με αποτέλεσμα να υπάρχει μία ταχύτατη συγκέντρωση και συγκεντροποίηση κεφαλαίου.

Όμως πέρα από τα όποια θετικά στοιχεία αναφέραμε, υπάρχουν και ορισμένες δυσκολίες. Προς το παρόν η κατάσταση της βαλκανικής αγοράς δεν έχει την αναμενόμενη δυναμική, ώστε να προκαλεί το τεράστιο ενδιαφέρον των μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων. Βρίσκεται όμως στο σταυροδρόμι της επανάκαμψης και παρόλο η πορεία της χαρακτηρίζεται από τα σημάδια του παρελθόντος, ένα παρελθόν, που όπως υποστηρίζει ο Ευάγγελος Καραφωτάκης, δημιουργεί όρια στην ανάπτυξη, γιατί διαθέτει περισσότερα πολιτισμικά στοιχεία και λιγότερα οικονομικά.

Πλην όμως επειδή τα Βαλκάνια είναι μία περιοχή που έχει ένα πληθυσμό, όπως ήδη αναφέραμε, 60 εκατομμυρίων ανθρώπων, ο οποίος μαζί με την Ελλάδα και την Τουρκία φθάνει στα 130 εκατομ., γίνεται σαφές ότι στην ουσία πρόκειται για μία αγορά

---

² Από το “ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΣΤΟ ΠΡΩΙΜΟ ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ”, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 1999. Σελίδα 252.

πολλαπλάσια μεγαλύτερη από την ελληνική. Μέσα σε αυτή τη αγορά οι Έλληνες επιχειρηματίες μπορούν να αναπτύξουν τις δραστηριότητες τους και να επενδύσουν, για τον επιπρόσθετο λόγο ότι μπορούν να βρουν ανοικτό πεδίο δράσης και για τον λόγο επίσης ότι οι διεθνείς επιχειρήσεις δεν είχαν δείξει μέχρι πρότινος τουλάχιστον, το ανάλογο ενδιαφέρον. Είναι σαφές ότι παρουσιάζεται μία ευκαιρία για καλύτερους όρους συμμετοχής στον διεθνή καταμερισμό της εργασίας, πράγμα για το οποίο θα ξαναμιλήσουμε και με αυτή τη λογική πρέπει να αποτελέσουν το όχημα για την ελληνική ανάπτυξη.

Το συγκριτικό πλεονέκτημα που προέρχεται τόσο από μία επιχειρηματική δραστηριότητα στα Βαλκάνια, όσο και από μία οικονομική συνεργασία στη βαλκανική περιοχή και συνολικά στην Παρευξείνια περιοχή, είναι ότι στην περιοχή πραγματοποιούνται σημαντικές μεταφορές και κυρίως ποτάμιες σε συνδυασμό με τις θαλάσσιες. Έτσι ο σχεδιασμός που γίνεται για μεταφορές από την Ευρωπαϊκή Ένωση στις πρώην χώρες της Σοβιετικής Ένωσης και αντιστρόφως απαιτεί την πλήρη αξιοποίηση των βαλκανικών δρόμων και ακόμη περισσότερο βελτίωση των μεταφορών, όπως θα δούμε.

Χαρακτηριστικό πάντως, για το πόσο σημαντική είναι η αγορά των Βαλκανίων για την ελληνική αστική τάξη φαίνεται και από το γεγονός ότι προωθείται η διείσδυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην αγορά ηλεκτρισμού των Βαλκανίων. Η ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει τη δημιουργία μίας απελευθερωμένης αγοράς ηλεκτρισμού και σε αυτό το σχέδιο η χώρα μας επιδιώκει να παίξει ένα πρωταγωνιστικό ρόλο στην ενεργειακή αγορά της περιοχής.

Στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η ανάπτυξη μιας ανταγωνιστικής περιφερειακής αγοράς ηλεκτρισμού στη Βαλκανική χερσόνησο, η οποία θα λειτουργεί με βάση τις προδιαγραφές της Ένωσης των Ευρωπαϊκών Εταιρειών Ηλεκτρισμού και η οποία θα παράγει και θα μεταφέρει ενέργεια. Μ' αυτόν τον τρόπο θα δημιουργηθεί μία ευρύτερη ζώνη ηλεκτρικής ενέργειας στα Βαλκάνια με την κατάργηση των συνόρων και θα ισχύουν οι κανόνες της προσφοράς και της ζήτησης. Πρόκειται στην ουσία για ένα σχέδιο το οποίο μελλοντικά θα εντάξει τις χώρες αυτές την απελευθερωμένη ενεργειακή αγορά της Ευρώπης, μία αγορά που άρχισε να λειτουργεί σε περιορισμένο ακόμα βαθμό σε μια σειρά από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έστω και σε περιορισμένο ακόμα βαθμό. Η Ευρωπαϊκή Ένωση υλοποιεί το συγκεκριμένο σχέδιο βασιζόμενη σε μία πρόταση του Έλληνα επιτρόπου στην κοινότητα, Χρήστου Παπουτσή, αποφασίζοντας δια μέσου του προγράμματος PHARE την ανάθεση μίας μελέτης με τον τίτλο

“Ανάπτυξη μίας ανταγωνιστικής αγοράς ηλεκτρισμού στα Βαλκάνια” που θα αναλάβουν κοινοπραξία εταιριών συμβούλων και πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και επικεφαλής της μελέτης είναι η ελληνική εταιρεία ΛΔΚ –ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΕΡΓΩΝ.

Στην κοινοπραξία συμμετέχουν ακόμη οι αγγλικές εταιρείες Bechtel, ECA, SPRU καθώς και το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Οι χώρες που θα συμμετέχουν στην ενεργειακή αυτή αγορά είναι οι εξής : η Αλβανία, η Βοσνία, τα Σκόπια και η Ρουμανία. Συμμετέχουν ως παρατηρητές ακόμη και η Ελλάδα, η οποία είναι και η μοναδική χώρα που ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση και βρίσκεται στην βαλκανική περιοχή, όπως επίσης και η Τουρκία στην προοπτική της ένταξης της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η συγκεκριμένη αυτή ενιαία αγορά ηλεκτρισμού θα συμβάλλει στη μείωση του ενεργειακού κόστους στις χώρες που θα συμμετέχουν, ενώ παράλληλα θα λειτουργεί στην ευρύτερη περιοχή ένα είδος “χρηματιστηρίου” για την ενέργεια, όπου η κάθε χώρα θα αναζητεί τον πιο φθηνό παραγωγό για τις πραγματικές της ανάγκες. Η συγκεκριμένη λειτουργία θα στηρίζεται σε ένα μεγάλο βαθμό στις απαιτήσεις που θέτει η Κοινοτική Οδηγία 96/92 της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε όλα τα επίπεδα, δηλαδή περιβαλλοντικό, θεσμικό και σε άλλα. Έτσι θα δημιουργηθεί μία κατάσταση που θα οδηγήσει σε αύξηση των επενδύσεων στην περιοχή, με στόχο την όλη προσαρμογή του ηλεκτρικού ενεργειακού τομέα της κάθε χώρας ξεχωριστά στα νέα δεδομένα τα οποία θέτει η Κοινοτική Οδηγία. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν προβλήματα. Αντιθέτως, όχι μόνο υπάρχουν αλλά είναι και πολλά και θα πρέπει και να ξεπεραστούν και αυτό σημαίνει πρώτα απ’ όλα διαφορετικά κόστη, όπως για παράδειγμα προβλήματα με διαφορετικά κόστη είναι : Οι διαφορετικές ενεργειακές πηγές που είναι ο λιγνίτης, τα υδροηλεκτρικά, πυρηνικά κτλ. Πλην όμως το όλο σχέδιο θα διερευνηθεί από τις ενδιαφερόμενες χώρες, γιατί προσδοκούν πολλά κέρδη. Όλη αυτή η περίπτωση αναφέρθηκε για να γίνουν κατανοητές οι νέες συνθήκες, η προοπτική που υπάρχει για τους Έλληνες επιχειρηματίες και πιο συγκεκριμένα στην προκειμένη περίπτωση στο βαθμό που αφορά τη χώρα μας, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και με δεδομένη την τεχνογνωσία που διαθέτει θα έχει σημαντικά οφέλη. Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί, ότι οι ελληνικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον ενεργειακό τομέα έχουν τη δυνατότητα να βρουν σημαντικές ευκαιρίες στις αγορές των χωρών αυτών. Η πορεία του έργου παρακολουθείται από το υπουργείο ανάπτυξης, αλλά και από την ΔΕΗ η οποία προωθεί σχέδια για την αναβάθμιση της διασύνδεσης του δικτύου της κυρίως με δύο χώρες : Τη Βουλγαρία και τα Σκόπια.

Την ανάγλυφη εικόνα για το πόσο συμφέρουσα είναι η προοπτική για την δράση των ελληνικών επιχειρήσεων στις βαλκανικές αγορές μας την δίνει η ομιλία του υπουργού της Κυβέρνησης Άκη Τσοχατσόπουλου στο Propeller club και δημοσίευσε η εφημερίδα Ναυτεμπορική στις 21 Νοεμβρίου 1998, ένα άρθρο που αποκαλύπτει, κατά την γνώμη μου, το ρόλο που αναζητά να παίξει η ελληνική αστική τάξη στην περιοχή.

Γράφει:

“.....Ενδεικτικά θα μπορούσαν να αναφερθούν :

α) Η ανάγκη για προσέγγιση του ζητήματος της ασφάλειας στη Βαλκανική χερσόνησο με ένα συνολικό τρόπο, ο οποίος απαγκιστρώνει την έννοια της ασφάλειας από το παραδοσιακό της πλαίσιο που έδινε έμφαση στη δομή και την παρουσία της στρατιωτικής ισχύος.

β) Η ανάδειξη του βαλκανικού υποσυστήματος ως “αυτόνομου γεωπολιτικού χώρου” με συγκεκριμένες ανάγκες και συμφέρον

γ) Ο δεδομένος -και συνεχώς ενισχυόμενος -ευρωπαϊκός προσανατολισμός των βαλκανικών κρατών.

δ) Οι διαδικασίες εκδημοκρατισμού και οικονομικού εκσυγχρονισμού του συνόλου σχεδόν των βαλκανικών κρατών.

ε) Η περαιτέρω ανάπτυξη του στοιχείου της οικονομικής αλληλεξάρτησης.

Ταυτόχρονα, τα Βαλκάνια αποτελούν έναν οικονομικό χώρο που σταδιακά πρέπει να ενοποιηθεί.

Η οικονομική ενοποίηση των Βαλκανίων θα διαμορφώσει μελλοντικά τον Βαλκανικό πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης του οποίου η Ελλάδα αποτελεί σημαντικό παράγοντα.

Η Ελλάδα δεν αποτελεί μόνο συστατικό μέρος του βαλκανικού χώρου. Ταυτόχρονα βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων (Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής) και σε γεωγραφική εγγύτητα με τις πλούσιες σε αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Υπερκαυκασίας. Συνεπώς, ιδιαίτερη γεωστρατηγική σημασία έχει και μεσογειακή διάσταση της Ελλάδας .....

Πιο κάτω αναλύει τα εξής :

“Όπως και στα Βαλκάνια έτσι και στη Μεσόγειο, η πολιτική επίλυση των προβλημάτων θα βοηθήσει στη διαμόρφωση του κατάλληλου κλίματος για τη σταδιακή ενοποίηση του οικονομικού Μεσογειακού χώρου.

Η προηγούμενη μας δείχνει ότι η Ελλάδα υπάρχει και λειτουργεί σε ένα πολυσύνθετο περιβάλλον.

Πρώτον : Λειτουργεί στα πλαίσια της Ε.Ε. και της προοπτικής της και ταυτόχρονα στο γενικότερο πλαίσιο της Δυτικοευρωπαϊκής ασφάλειας.

Δεύτερον : Λειτουργεί μέσα σε τρία οικονομικά υποσυστήματα (Βαλκάνια, Ανατολική Μεσόγειος, Παρευξείνιες χώρες) που δεν έχουν ολοκληρωθεί και ταυτόχρονα αποτελούν τρία υποσυστήματα αστάθειας που πρέπει να μετατραπούν σε τρία υποσυστήματα περιφερειακής ασφάλειας.

Με τα δεδομένα αυτά, ο ρόλος της Ελλάδος (βλέπε και Ελληνική αστική τάξη) προκύπτει εκ των πραγμάτων: Η Ελλάδα αποτελεί οργανικό μέρος της Ε.Ε. και σ' αυτήν την κατεύθυνση θα συνεχίσει να κινείται.

Η Ελλάδα εμπεριέχεται σε τρεις περιφερειακούς χώρους που πρέπει να ενοποιηθούν οικονομικά και να λειτουργήσουν σαν περιφερειακά συστήματα ασφάλειας. Με τα δεδομένα αυτά, η Ελλάδα καλείται να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα και να διαμορφώσει τη μακροχρόνια στρατηγική της.

Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα την τελευταία πενταετία ισχυροποίησε την οικονομία της και μέσα στα πλαίσια της Ε.Ε. και σε σχέση με τις Βαλκανικές χώρες. Αυτό που χρειάζεται σήμερα είναι η διαμόρφωση μιας μακροχρόνιας πολιτικής που θα λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες της πραγματικής και ονομαστικής σύγκλισης” Και πιο κάτω :

“Η επίτευξη των στόχων της χώρας, περνά μέσα από ένα σύνολο πολιτικών που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη και τον εσωτερικό της εκσυγχρονισμό.

a) Η συμμετοχή στην ΟΝΕ κάνει επιτακτική την ανάπτυξη μιας ανταγωνιστικότερης παραγωγικής βάσης, που θα μπορεί να διασφαλίζει πραγματικούς ικανοποιητικούς ρυθμούς μεγέθυνσης εισοδήματος και απασχόλησης, δηλαδή να διασφαλίζει την πραγματική σύγκλιση και θα αποτρέπει διαδικασίες προσαρμογής προς τα κάτω, μέσω των αμοιβών.

Επομένως το βάρος της προσπάθειάς μας θα πρέπει να αφορά την επενδυτική δραστηριότητα σε :

1. υποδομές
2. σύγχρονους θεσμούς
3. γνώση και ανθρώπινο κεφάλαιο
4. επιχειρηματικές επενδύσεις

a) Τόσο η κοινωνική συνοχή όσο και η ανάπτυξη περνούν μέσα από το κράτος και τις κρατικές πολιτικές. Προϋποθέτουν ένα πιο αποτελεσματικό κράτος που πρέπει να υπάρχει και να παράγει :

1. αναπτυξιακή πολιτική

2. κοινωνική πολιτική
3. συνθήκες απασχόλησης και εργασιακών σχέσεων.

Γ) Σήμερα βρισκόμαστε σε μια φάση εξελίξεων που θα κάνει αναγκαία την επανατοποθέτηση των στρατηγικών στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής. Στα πλαίσια της πολιτικής ασφάλειας, σταθερότητας και οικονομικής συνεργασίας η Ελλάδα εξακολουθεί μια πολυδιάστατη πολιτική.

Ειδικότερα η Ελλάδα φιλοδοξεί να αποτελέσει γέφυρα μεταξύ Βαλκανίων, Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής. Και με αυτή την έννοια είναι ένα κράτος τριών ηπείρων που μπορεί να αναλάβει πρωτοβουλίες προς πολλές κατευθύνσεις. Ως το μόνο κράτος-μέλος ταυτόχρονα τη Ε.Ε., του NATO, και της ΔΕΕ στην περιοχή των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, η Ελλάδα δύναται και επιθυμεί να παίξει σταθεροποιητικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή. Μέσω μιας σειράς διμερών συμφωνιών αμυντικής συνεργασίας και μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης με Βαλκανικές και άλλες χώρες η Ελλάδα προσπαθεί να συμβάλλει στη μείωση της έντασης. Εκμεταλλευόμενη την ευελιξία που παρέχουν τα μικρά μεγέθη και το αξιόλογο ανθρώπινο δυναμικό της, η χώρα μας μπορεί να αποτελέσει πυρήνα οικονομικής και τεχνολογικής ανάπτυξης των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, επεκτείνοντας τις οικονομικές της δραστηριότητες στις γειτονικές χώρες.”.

Τα ανωτέρω αποσπάσματα χρησιμοποιούνται αυτούσια για να γίνει κατανοητό ποιες είναι οι νέες συνθήκες στην περιοχή και ποιες προοπτικές εμφανίζονται να υπάρχουν, ώστε να κατανοήσει κάποιος κατά πόσο είναι συμφέρουσα μια επιχειρηματική δραστηριότητα στις βαλκανικές αγορές. Επίσης από το ίδιο κείμενο γίνεται σαφέστατο για το ποια είναι η στρατηγική της ελληνικής επιχειρηματικής τάξης στα Βαλκάνια, πράγμα που επιβεβαιώνει την μέχρι τώρα επιχειρηματολογία μας.

Επομένως ο συνδυασμός της στρατηγικής από τη μια μεριά, δηλαδή της ελληνικής επιχειρηματικής τάξης μαζί με το σημαντικότερο κίνητρο των επιχειρηματιών που είναι το κέρδος, και από την άλλη οι δυνατότητες των ελλήνων επιχειρηματιών, μαζί με τις προοπτικές που εμφανίζουν οι βαλκανικές αγορές γίνεται σαφής η επιλογή για επενδυτική δραστηριότητα στη Βαλκανική περιφέρεια.

Είναι σημαντική επομένως η βαρύτητα που παρουσιάζει η ΝΑ Ευρώπη, τόσο για τη Ελλάδα όσο και για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έτσι παρά τον ισχυρισμό του Ευάγγελου Καραφωτάκη, για αδυναμία εφαρμογής πολιτικής πρακτικής, γίνεται σαφές ότι απαιτείται ως στρατηγικός στόχος μια πολύπλευρη συνεργασία και στο οικονομικό επίπεδο, όπως και στο πολιτικό, με όλες τις χώρες της ΝΑ Ευρώπης. Η Ελλάδα πιστεύει

ότι με τη συνδρομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυτό έχει πολλές πιθανότητες να πραγματοποιηθεί. Ενθαρρυντικό στοιχείο αποτελεί ότι, υπάρχουν πολλές αναξιοποίητες δυνατότητες για την αύξηση των ελληνικών εξαγωγών και για την ανάπτυξη, μέσα από τη συνεργασία με τις άλλες βαλκανικές χώρες, όπως, ήδη, έχουμε αναλύσει.

Σύμφωνα με τον Στέργιο Μπαμπανάση :

“Υπάρχουν τεράστιες δυνατότητες για την αύξηση των ελληνικών εξαγωγών προς τις Βαλκανικές χώρες γιατί η αγορά τους δεν είναι κορεσμένη και τώρα εισέρχονται στην εποχή της μαζικής κατανάλωσης. Έχουν μεγάλες ανάγκες από βιομηχανικά καταναλωτικά αγαθά, από μεσογειακά γεωργικά προϊόντα, από νέες τεχνολογίες, από λιμάνια και θαλάσσιες μεταφορές, κλπ. Το ερώτημα που τίθεται είναι πως μπορεί να αξιοποιηθούν αυτές οι δυνατότητες .....”³

Πιο κάτω :

“Σε όλες τις Βαλκανικές χώρες υπάρχει νομοθεσία, που επιτρέπει, με αρκετά ευνοϊκούς όρους, τις άμεσες επενδύσεις και την ίδρυση μεικτών επιχειρήσεων. Με ορισμένες από τις Βαλκανικές Χώρες η Ελλάδα έχει υπογράψει συμφωνίες προστασίας επενδύσεων και αποφυγής διπλής φορολογίας. Οι μεταρρυθμίσεις των Βαλκανικών Χωρών βελτιώνουν τις νομικές και οικονομικές προϋποθέσεις και δυνατότητες για τη διάδοση των σύγχρονων μορφών σταθερής συνεργασίας.

Πολλοί Έλληνες επιχειρηματίες έχουν αξιοποιήσει τις δυνατότητες αυτές και έχουν ιδρύσει μικτές επιχειρήσεις σε συνεργασία με επιχειρήσεις των άλλων Βαλκανικών Χωρών. Οι μικτές επιχειρήσεις που ιδρύθηκαν και λειτούργησαν με συμμετοχή κεφαλαίων από την Ελλάδα και τις άλλες Βαλκανικές Χώρες ξεπερνούν τις 1000. Ο αριθμός των μεικτών επιχειρήσεων μπορεί να πολλαπλασιαστεί στο μέλλον.”⁴

Επομένως μπορούμε να πούμε ότι, ακόμη και οι μικτές επιχειρήσεις είναι ακόμη στοιχείο για να γίνει κατανοητό το πόσο συμφέρουσα είναι μια προοπτική επιχειρηματικής δραστηριότητας στις βαλκανικές αγορές.

---

³ Από το “ΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ”. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ 1997. Σελίδα 265.

⁴ Ο.π. Σελίδα 265-266.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο :

Β' : ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ.

Ενώ αναφέραμε τις επιχειρηματικές αλλά και τις επενδυτικές ευκαιρίες που παρουσιάζουν οι νέες ευκαιρίες στα Βαλκάνια αλλά και στον Εύξεινο Πόντο, όπως και την προσπάθεια να τις εκμεταλλευτούν οι Έλληνες επιχειρηματίες, θα πρέπει να αναφερθεί όμως ότι και η σημερινή πολιτική αλλά και η οικονομική σκηνή εξακολουθεί να δημιουργεί πολλά εμπόδια στην προσπάθεια για αποκατάσταση της ασταθούς ισορροπίας που τη χαρακτηρίζει τα τελευταία χρόνια. Πιο συγκεκριμένα με βαθμολογία από το 0 - 10 :

Η πολιτική και η οικονομική αστάθεια, που ήδη αναφέραμε, όπως και η εγκληματικότητα και το ανεπαρκές θεσμικό πλαίσιο είναι μεταξύ των άλλων τα πιο σημαντικά αντικίνητρα στην προσπάθεια των Ελλήνων επιχειρηματιών για να δραστηριοποιηθούν και να επενδύσουν στις αγορές των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε ο ΣΒΒΕ σε δείγμα 100 επιχειρήσεων μελών του.

Γενικά αντικίνητρα :

1. Πολιτική και οικονομική αστάθεια που εντοπίζεται στην αδυναμία προγραμματισμού της επιχείρησης. Αδυναμία προσαρμογής με την οικονομία της αγοράς, πράγμα που σημαίνει αβεβαιότητα για το μέλλον των επιχειρήσεων. (μέσος όρος βαθμολογίας 8,03).
2. Εγκληματικότητα –αδιαφάνεια –διαφθορά που χαρακτηρίζει τον κρατικό μηχανισμό, ακόμη τις διαδικασίες του Δημοσίου, την πληρωμένη προστασία σε ομάδες οργανωμένου εγκλήματος. (βαθμολογία :7,14).
3. Ελλιπείς υποδομές που εντοπίζονται στο : οδικό δίκτυο, τις τηλεπικοινωνίες, το σιδηροδρομικό δίκτυο, κλπ. (βαθμολογία 6,93).
4. Ανεπαρκές θεσμικό πλαίσιο το οποίο αφορά, τόσο τους συναλλαγματικούς περιορισμούς, τη δασμολογική νομοθεσία, το νομοθετικό πλαίσιο το οποίο διαρκώς μεταβάλλεται και τις χρονοβόρες διαδικασίες εκτελωνισμού, κλπ.(βαθμολογία 6,89).
5. Άτολμη πολιτική έναντι ξένων επενδύσεων στο βαθμό που συναντώνται δυσκολίες στην ιδιοκτησία γης, η ύπαρξη μεγάλης γραφειοκρατίας και ακόμη υπερβολικές αιτήσεις για τις άδειες των εγκαταστάσεων. (βαθμολογία 6,37).

6. Αρνητικό επιχειρηματικό κλίμα που εντοπίζεται στο υπανάπτυκτο χρηματοπιστωτικό σύστημα, τη μικρή ζήτηση, την παραοικονομία και τέλος την υποκατανάλωση στην εγχώρια αγορά. (βαθμολογία 5,19).

Πάντα σύμφωνα με την ίδια έρευνα, υπάρχουν και αντικίνητρα για την ανάπτυξη τα οποία στην κάθε χώρα είναι διαφορετικά. Πιο συγκεκριμένα :

Πολιτική και οικονομική αστάθεια για τις χώρες : Αλβανία, Μολδαβία, ΟΔΓ, Ρουμανία, Ρωσία.

Εγκληματικότητα –αδιαφάνεια - διαφθορά για τις χώρες : Βοσνία, Βουλγαρία.

Ατολμη πολιτική απέναντι στις ξένες επενδύσεις από την Κροατία.

Και τέλος το ανεπαρκές θεσμικό πλαίσιο που υπάρχει στη FYROM.

Εκείνο που χαρακτηρίζει τις χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου αλλά ακόμη και του Εύξεινου Πόντου, είναι η πλήρης έλλειψη από δίκτυα διανομής, ένα μηχανολογικό εξοπλισμό ο οποίος είναι πλήρως απαξιωμένος, απουσία έργων υποδομής και τέλος το τραπεζικό σύστημα που μόλις τώρα αρχίζει να αναπτύσσεται.

Το αίτημα το οποίο όλες οι επιχειρήσεις προέβαλλαν ήταν η μεγαλύτερη υποστήριξη από το κράτος και ακόμη χρηματοδότηση για τις επενδυτικές πρωτοβουλίες τους από ελληνικούς, ευρωπαϊκούς και επίσης διεθνείς οργανισμούς.

Οι περισσότερες μεγάλες ευρωπαϊκές και αμερικανικές αποφεύγουν τις άμεσες επενδύσεις στα Βαλκάνια και στις Παρευξείνιες χώρες για δύο σημαντικούς λόγους :

1. Οι αγορές είναι μικρές, σε σύγκριση με τις αγορές είτε της ΝΑ Ασίας, είτε της Λατινικής Αμερικής.
2. Οι κίνδυνοι είναι μεγάλοι για τους λόγους που αναφέραμε.

Για την πρώτη περίπτωση, δηλαδή το μέγεθος των αγορών. Για κάθε μία από τις Βαλκανικές χώρες, όπως και για τις πίο πολλές από τις Παρευξείνιες χώρες οι αγορές είναι πολύ μικρές για να παρουσιάζουν κέρδη από μόνες τους .Αυτό όμως σημαίνει ότι για να είναι επικερδείς οι επιχειρήσεις η Βαλκανική περιφέρεια όπως και η Παρευξείνια περιοχή πρέπει να αντιμετωπιστεί ενιαία. Αυτό σημαίνει μια, καταρχήν, περιφερειακή αντιμετώπιση του συγκεκριμένου ζητήματος. Όπως προαναφέραμε, στα Βαλκάνια να κάνουμε με μια αγορά με πάνω από 60 εκατ., τα οποία παρουσιάζουν μεγάλες καταναλωτικές και επενδυτικές ανάγκες, με μέσο όρο κατά κεφαλήν εισόδημα που αγγίζει τα 5000 δολάρια. Οι συνολικές επενδύσεις οι οποίες έγιναν στα Βαλκάνια από το 1990 έως το 1995 ήταν 2 δισεκ. δολάρια. Εάν τα συγκρίνουμε και μετά από αυτές τις επενδύσεις με τη δύση, τότε παρατηρούμε ότι για να φθάσουν στο δυτικό επίπεδο ζωής απαιτούνται για επενδύσεις τουλάχιστον 300 δισεκ. δολάρια.

Από τα συμφραζόμενα των όσων αναφέραμε, μπορεί να γίνει κατανοητό ότι στο μέλλον θα γίνουν επενδύσεις, εκείνο που δεν ξέρουμε όμως είναι το πότε θα γίνουν και από ποιους.

Είναι σαφές όπως προαναφέραμε ότι, οι μεγάλες διεθνείς επιχειρήσεις και πολυεθνικές δια μέσου της Ελλάδας θα κάνουν ένα σημαντικό μέρος των επενδύσεών τους. Θα προσπαθήσουν να αξιοποιήσουν την ανάγκη του ελληνικού κράτους και της ελληνικής επιχειρηματικής τάξης να επεκταθούν στις βαλκανικές αγορές και να αξιοποιήσουν τον παράγοντα που σημαίνει συμμετοχή στις ξένες επενδύσεις.

Γίνεται κατανοητό ότι οι Έλληνες θεωρούνται από τους ξένους αρκετά ικανοί ως μεσάζοντες στα Βαλκάνια, για τον λόγο ότι την δυνατότητα να αποκτήσουν τεχνογνωσία από την δύση και να την πουλήσουν προφανώς στις γειτονικές χώρες, ή και ακόμη να την αξιοποιήσουν και οι ίδιοι επεκτεινόμενοι στις βαλκανικές αγορές. Οι γειτονικές χώρες δεν αντιμετώπισαν ουδέποτε την Ελλάδα ως μεγάλη δύναμη, με αποτέλεσμα να διατηρούν μαζί της καλές σχέσεις ακόμη και την περίοδο που υπήρχε το κλίμα του ψυχρού πολέμου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Γιουγκοσλαβία, όπως και η Βουλγαρία ουδέποτε παρουσίασαν προβλήματα στις σχέσεις τους ακόμη και στην περίοδο του ψυχρού πολέμου και κυρίως η Γιουγκοσλαβία.

Είναι επίσης πλεονέκτημα ότι πριν από κάποιες δεκαετίες, η Ελλάδα βρισκόταν στην ίδια οικονομική κατάσταση με τις γειτονικές χώρες και καταλαβαίνουν πολύ καλά τους γείτονές τους.

Η διαφορά είναι, ότι τώρα είναι μέλη της Ευρώπης όπως και τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη και μάλιστα ισότιμα.

Είπαμε ήδη, ότι οι ελληνικές επιχειρηματίες συμμετέχουν σε μικτές επιχειρήσεις ή έχουν δημιουργηθεί θυγατρικές επιχειρήσεις των ελληνικών εταιρειών ως αποτέλεσμα των όσων προαναφέραμε. Σύμφωνα με την εφημερίδα ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ, ο αριθμός συνολικά των επιχειρήσεων φθάνει γύρω στις 3500. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι, συνολικά δραστηριοποιούνται σοβαρά περίπου το ένα τρίτο. Συνολικά οι χώρες στις οποίες βρίσκονται η πλειοψηφία των επιχειρήσεων, είναι τρεις και η κατανομή κατά χώρα είναι :

Ρουμανία : βρίσκονται 1700 εταιρείες,

Βουλγαρία : βρίσκονται 1000 εταιρείες,

Αλβανία : βρίσκονται 300 εταιρείες,

και τέλος στις υπόλοιπες χώρες υπάρχουν 500 εταιρείες.

Έχουμε δε, εξαγωγές εισηγμένων ή μη, στο χρηματιστήριο Αθηνών οι οποίες έχουν αυξηθεί σημαντικά. Για παράδειγμα το 1989 έστειλε στις βαλκανικές χώρες το 5% των εξαγωγών της και τώρα στέλνει το 25%. Αυτό προφανώς οφείλεται γιατί το χρηματιστήριο Αθηνών στην ουσία είναι το μόνο υπολογίσιμο στην περιοχή και σε λίγο καιρό δεν θα είναι απλά πρώτο ανάμεσα στα χρηματιστήρια των αναπτυσσόμενων χωρών και θα μπει στη λίστα των αναπτυγμένων χρηματιστηρίων. Εκείνο που είναι σημαντικό είναι ότι πολλές εταιρείες του χρηματιστηρίου Αθηνών έχουν επενδύσει στις χώρες αυτές και η προσπάθεια αυτή συνεχίζεται. Περισσότερο ενδεικτικά έχουν επενδύσει οι ακόλουθοι κλάδοι :

1. Καταναλωτικά προϊόντα
2. Τράπεζες, ασφάλειες
3. Τρόφιμα, ποτά, καπνός
4. Τηλεπικοινωνίες
5. Κατασκευές
6. Μεταφορές
7. Μεταλλεύματα
8. Ενέργεια.

Από όλες αυτές τις εταιρείες που έχουν επενδύσει σ' αυτές τις χώρες, αν τις κατατάσσαμε θα βλέπαμε ότι οι περισσότερες έχουν επενδύσει στη Ρουμανία και στη Βουλγαρία, ακολουθούν η Ρωσία και η Αλβανία, έρχονται η Γεωργία, η Ουκρανία, η Αρμενία και η Μολδαβία, ενώ οι πιο λίγες επενδύσεις έχουν στη Νέα Γιουγκοσλαβία και στη FURUM.

Οι κίνδυνοι όμως οι οποίοι προέρχονται από αυτές τις επενδύσεις είναι πολλοί και μάλιστα διαφόρων ειδών .Από τους πιο σημαντικούς που θα μπορούσαμε να αναφέρουμε είναι οι εξής :

Α. Πόλεμος . Αυτό που χαρακτηρίζει τα Βαλκάνια το 1999 είναι η στασιμότητα, με αποτέλεσμα οι προοπτικές των βαλκανικών χωρών εξακολουθούν να είναι ισχνές και αδιαφανείς και αναφέρομαι προφανώς στη Ρουμανία, στην Αλβανία, στην ΟΔ της Γιουγκοσλαβίας, την Βουλγαρία και τέλος την Π.Γ.Δ.Μ. Ο πολιτικός κίνδυνος αιωρείται πάνω από όλες τις Βαλκανικές χώρες που η οικονομία τους βρίσκονται σε μετάβαση, εξαιτίας του προβλήματος που υπάρχει στο Κοσσυφοπέδιο, το οποίο τείνει να μετεξελιχθεί σε ένα πρόβλημα ανάλογο με εκείνο της Βοσνίας, εάν προφανώς η κυβέρνηση του Βελιγραδίου με τον πρόεδρο Μιλόσεβιτς εξακολουθήσει την ίδια πολιτική. Τα όρια της κυβέρνησης του Μιλόσεβιτς έχουν

φθάσει σε ακραία όρια, με αποτέλεσμα να εγκυμονούνται σημαντικοί κίνδυνοι στην περιοχή. Η εκμετάλλευση των εθνικών ιδεών που προσπάθησε να εκμεταλλευτεί κατά την διάρκεια της θητείας του, τον έχουν παγιδεύσει στην ίδια του την τακτική με αποτέλεσμα να εξασθενίζει η ισχύς του.

Το καθεστώς Μιλόσεβιτς είναι δύσκολο να ανατραπεί στο βαθμό, που κατάφερε τα διάφορα συμφέροντα να τα συνδέσει με τρόπο αρμονικό. Όμως ταυτόχρονα τα ίδια τα συμφέροντα έχουν πάρει αρνητικές διαστάσεις και ο πλέον επικίνδυνος εχθρός του διαμορφώνεται στο ίδιο του το κόμμα.

Β. Απαλλοτρίωση και μετατροπή συναλλάγματος. Αυτοί οι δύο όροι και τον προηγούμενο είναι ασφαλισμένοι από τους ασφαλιστικούς οργανισμούς και εταιρείες και ακόμη από τους ΟΑΕΠ και ΜΙGΑ.

Γ. Τοπικά νομίσματα τα οποία τα τελευταία χρόνια συνέβαλλαν να χάσουν χρήματα αρκετοί από αυτούς που τα εμπιστεύθηκαν και έπαιζαν σαυτά.

Α. Τοπικές τράπεζες, στις οποίες προφανώς πιθανές καταθέσεις σ' αυτές δημιουργεί κινδύνους το να χάσει κάποιος τις επενδύσεις του. Είναι προτιμότερο να καταθέτει κανείς τις επενδύσεις του στις τράπεζες που έχουν εγκατασταθεί εκεί, ελληνικές ή διεθνείς .

Β. Το πρόβλημα σ' αυτές τις χώρες είναι ότι δεν υπάρχουν αξιόπιστοι ισολογισμοί, ώστε να υπάρχει δυνατότητα να γίνεται ανάλυση των οικονομικών στοιχείων των εταιρειών που λειτουργούν σ' αυτές τις αγορές .Επομένως έχουμε να κάνουμε με πιστωτικά προβλήματα και προβλήματα πληρωμής και αν προσθέσουμε σ' αυτά την εξεύρεση ικανών στελεχών και διευθυντών, μπορεί να γίνει κατανοητό ότι πρέπει να βρεθούν από τις ξένες εταιρείες οι οποίες ήδη λειτουργούν εκεί και γνωρίζουν τις ανάγκες και την λειτουργία των τοπικών αγορών. Υπάρχει επομένως πάντα ο κίνδυνος έλλειψης σωστής λειτουργίας και σωστής οικονομικής διαχείρισης των εταιρειών που ήδη λειτουργούν εκεί και, τέλος,

Γ. Οι επιχειρήσεις έχουν να αντιμετωπίσουν το οργανωμένο έγκλημα και θα πρέπει στους συγκεκριμένους τομείς που ελέγχουν οι συγκεκριμένες εταιρείες να μην γίνονται επενδύσεις ώστε να αποφεύγονται συγκρούσεις και ανταγωνισμοί που θα οδηγούσαν στο αδιέξοδο.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα όμως στην περιοχή εξακολουθεί να παραμένει η ανακατανομή των συνόρων, χωρίς κανείς να γνωρίζει που θα οδηγήσει αυτή η ανακατανομή. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η διαδικασία της ανακατανομής θα πρέπει να συνδεθεί με την όλη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Εκείνο που προξενεί

εντύπωση είναι ότι έχουμε μία αυτοδιάλυση των κρατών της Βαλκανικής χερσονήσου που οφείλεται, τόσο στις υπάρχουσες αντιθέσεις των τοπικών δυνάμεων και ιδίως επιχειρηματικής υφής, όσο και από την εφαρμογή του νέου οικονομικού καθεστώτος στην περιοχή.

Οι συνέπειες από την διάλυση των κρατών, πέρα από την όποια ανακατανομή των συνόρων, είναι ότι στην ουσία προς το παρόν απομακρύνει τις χώρες της Βαλκανικής από την πορεία προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ενώ ταυτόχρονα ενισχύει την τάση για εξάρτηση και πιο συγκεκριμένα μιλάμε για οικονομική εξάρτηση από την πλευρά που βρίσκεται από την απέναντι πλευρά του ατλαντικού ωκεανού και πιο συγκεκριμένα τις ΗΠΑ.

Όμως μία τέτοια προοπτική, δηλαδή μία απομάκρυνση από την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την διαμόρφωση ενός τέτοιου κλίματος που θα δημιουργεί συνθήκες για τις χώρες της Βαλκανικής που βρίσκονται σε μετάβαση να βρεθούν υπό τη επιρροή της Τουρκίας ή ακόμη στο φάσμα της δυναμικής των συμφερόντων του πετρελαίου.

Μία τέτοια προοπτική θα έχει προφανώς πολύ οδυνηρές συνέπειες για την περιοχή και η αναφορά γίνεται όπως μπορεί να γίνει κατανοητό όχι μόνο στην οικονομική καθυστέρηση και κυρίως στην αναπτυξιακή πρακτική που είναι το επίκεντρο των ελληνικών συμφερόντων, αλλά ακόμη και στην θεσμική καθυστέρηση που είναι σημαντική προϋπόθεση για την διείσδυση των ελληνικών επιχειρήσεων στις βαλκανικές αγορές που μας απασχολεί στην παρούσα στιγμή, όπως και σε μια κοινωνική υστέρηση σε σχέση με την πορεία των Ευρωπαϊκών χωρών.

Αυτά όλα εάν εξεταστούν από την προοπτική της δυναμικής της ελληνικής επιχειρηματικής πρωτοβουλίας στα Βαλκάνια, μπορούμε κάλλιστα να διαπιστώσουμε ότι θα έχουμε αποδυνάμωση των ελληνικών θέσεων στην περιοχή και για την ακρίβεια της ελληνικής αστικής τάξης.

Ακόμα πιο συγκεκριμένα το βλέμμα πλέον στρέφεται στο Κοσσυφοπέδιο όπου θα υπάρχει η Νατοϊκή επέμβαση, η οποία θα προκαλέσει γενικότερη ταραχή στην ευρύτερη βαλκανική περιοχή και η οποία θα έχει άμεσες και δυσμενείς επιπτώσεις στην Βαλκανική αγορά και ακόμη περισσότερο στην ελληνική αγορά.

Σε μια πρώτη φάση σε σχέση πάντα με τα βασικά οικονομικά μεγέθη, η ελληνική οικονομία δεν έχει να φοβηθεί τίποτα και η αναστάτωση, όπως και οι επιπλοκές δεν πρόκειται να επηρεάσουν την οικονομία της χώρας η οποία βαδίζει έχοντας μία σταθερή πορεία προς τη σύγκλιση. Έτσι η σταθερή πορεία για την βελτίωση καταρχήν του

ελλείμματος, και κατά δεύτερο λόγο του δημόσιου χρέους συνεχίζεται. Ενώ από την μία πλευρά θα συνεχιστούν οι δαπάνες για το εξοπλιστικό πρόγραμμα της χώρας, από την άλλη θα συνεχιστούν και οι δαπάνες για το ΝΑΤΟ.

Οι εξαγωγές των ελληνικών προϊόντων, αλλά και πιο γενικά οι συναλλαγές με τις χώρες οι οποίες προέκυψαν από τον διαμελισμό της πρώην Γιουγκοσλαβίας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες και με αυτή την έννοια οι επιπτώσεις στο εμπόριο της χώρας, δεν θα έχει ιδιαίτερες επιπτώσεις.

Τα προβλήματα που πρόκειται να προκύψουν λόγω της γενικότερης κατάστασης που θα προκύψει στα Βαλκάνια, θα προέρχονται από την αστάθεια και κυρίως για εκείνες τις επιχειρήσεις που έχουν επενδύσει περισσότερο όπως για παράδειγμα οι μεταλλουργικές εταιρείες, και οι εταιρείες τροφίμων, οι οποίες δραστηριοποιούνται όχι μόνο στο Κοσσυφοπέδιο αλλά και στις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες.

Όσον αφορά την εγχώρια αγορά, πρέπει να πούμε ότι πιέσεις θα δεχτεί το χρηματιστήριο και προφανώς η αγορά χρήματος. Όμως το κόστος που θα είχε στις οικονομίες των Βαλκανικών χωρών, ένας πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο, αλλά και για τη οικονομία της χώρας μας μακροπρόθεσμα, στις σημερινές περιστάσεις δεν μπορεί να εκτιμηθεί. Πάντα η αβεβαιότητα δεν είναι καλός σύμβουλος για εκείνους που θέλουν να επενδύσουν και παρουσιάζεται έντονα ο κίνδυνος να ανακοπεί σε σημαντικό βαθμό η επένδυση στις βαλκανικές αγορές από τις ελληνικές επιχειρήσεις. Αλλά εξίσου σημαντικό είναι ότι οι περισσότερες διεθνείς επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν την οικονομία της χώρας μας όπως και τις ελληνικές επιχειρήσεις, ως όχημα προκειμένου να έχουν μία θέση στις αναπτυσσόμενες αγορές της περιοχής, θα αναβάλλουν τα επενδυτικά τους σχέδια για αργότερα με αποτέλεσμα την καθυστέρηση της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, πράγμα που θα σημαίνει ότι οι όροι συμμετοχής στον διεθνή καταμερισμό της εργασίας θα είναι περισσότερο δυσμενείς.

Το φαινόμενο της έκρηξης της Γιουγκοσλαβικής σύγκρουσης ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1991 και διαρκεί με μικρές αναπαύσεις μέχρι σήμερα, αποδεικνύει :

1. Ο ανταγωνισμός για την εξασφάλιση ζωνών επιρροής εξακολουθεί να συνεχίζεται, παρά τις όποιες διαβεβαιώσεις για λήξη του ψυχρού πολέμου. Πιο συγκεκριμένα στα Βαλκάνια, ο ανταγωνισμός των μεγάλων δυνάμεων αποδεικνύει την στρατηγική σημασία της βαλκανικής περιφέρειας, τόσο από πολιτική σκοπιά, όσο και από οικονομική.
2. Ότι τώρα πλέον η αδιαφιλονίκητη κυρίαρχη δύναμη είναι οι ΗΠΑ και επιβάλλει τους όρους της στις άλλες μεγάλες δυνάμεις –Ρωσία από την μία μεριά, και την

Ευρωπαϊκή Ένωση από την άλλη. Η συγκεκριμένη σύγκρουση στο Κοσσυφοπέδιο, είναι η σοβαρότερη που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρώπη μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Σε μακροπρόθεσμη βάση ολόκληρη η ευαίσθητη περιοχή των Βαλκανίων αποσταθεροποιείται, λόγω της πιθανής αλλαγής των υφιστάμενων συνόρων. Ο κίνδυνος που υπάρχει 10 χρόνια μετά την κατάρρευση των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού, οι βαλκανικές χώρες εξακολουθούν να αναζητούν τον δρόμο της ανάπτυξης αλλά και της ενσωμάτωσής τους στην Ευρώπη, πλην όμως η επικράτηση των εθνικιστικών απόψεων, αλλά και της εθνικής ολοκλήρωσης οδηγούν τους λαούς των Βαλκανίων σε εδαφικές διεκδικήσεις που είναι και το σπέρμα των μελλοντικών συγκρούσεων. Η αποσταθεροποίηση στα Βαλκάνια οδηγεί στην απώλεια για τα επόμενα έτη του ζωτικού οικονομικού χώρου με στρατηγική σημασία, γιατί η ελληνική εξωτερική και οικονομική πολιτική ήταν σε σημαντικό ποσοστό στραμμένη στις βαλκανικές αγορές. Ήταν μάλιστα ένας ρόλος ο οποίος αναγνωρίστηκε κατ' ουσία και από τις ΗΠΑ. Όμως στα πλαίσια αυτών των συγκρούσεων αυτός ο ρόλος στην ουσία ακυρώνεται και πιθανότατα η Ελλάδα να περιοριστεί σε ένα ασφυκτικό πλαίσιο, διότι δεν έχει προς το παρόν τη δυνατότητα να δραστηριοποιηθεί σε άλλες αγορές όπως η Ανατολική Μεσόγειος, η Βόρειος Αφρική οι αγορές της Υπερκαυκασίας και τέλος η ΝΑ Ασία έστω και αν η κρίση εξακολουθεί να υπάρχει στις συγκεκριμένες αγορές. Εκείνο το οποίο θα πρέπει να επισημάνουμε είναι οι εκτιμήσεις των ίδιων των ελλήνων επενδυτών. Πιστεύουν, σύμφωνα με έρευνες των εφημερίδων ΕΞΠΡΕΣ, ΗΜΕΡΗΣΙΑ, της 27/3/1999 και ΕΘΝΟΣ της 28/3/1999, ότι τόσο οι ΗΠΑ, όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση θα ενισχύσουν, με πρόσθετα κονδύλια, όπως και με νέα προγράμματα επιχειρηματικές προσπάθειες και κοινές επενδύσεις και τα οποία θα κατευθυνθούν κυρίως σε έργα υποδομής, τα οποία θα στοχεύουν στη σταθερότητα και ανάπτυξη σε ολόκληρη τη Γιουγκοσλαβία. Η αλήθεια είναι ότι προς το παρόν οι υφιστάμενες επενδύσεις θα συνεχιστούν και οι όποιες ζημιές που μπορούν να υπάρξουν, κατά την άποψή μας θα τεθούν εντός ελέγχου, στα πλαίσια της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Τις εξελίξεις τις παρακολουθούν με συστηματική ακρίβεια όλες οι κεντρικές και περιφερειακές οργανώσεις του ΣΕΒ, αλλά και των βιομηχάνων στη βόρεια Ελλάδα. Φυσικά οι δυνατότητες υπάρχουν και είναι σημαντικές και θα παίξουν σημαντικό ρόλο η διέλευση των αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου από τα Βαλκάνια. Αυτό προφανώς ήδη έχει επισημανθεί προς το υπουργείο Ανάπτυξης, ώστε να διαμορφωθούν τα κατάλληλα προγράμματα τα οποία θα ενταχθούν στο νέο

επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Βιομηχανίας, για να καλυφθούν ορισμένες επενδυτικές πρωτοβουλίες και να προετοιμαστεί το έδαφος για τις νέες επενδύσεις στις βαλκανικές αγορές και πιο ειδικά στη Γιουγκοσλαβία. Γίνεται προφανές, ότι συμφέρον της τάξης των επιχειρηματιών είναι η χάραξη από το υπουργείο Ανάπτυξης μία συγκεκριμένη πολιτική που θα στοχεύει τον ενεργειακό τομέα, και οι ίδιοι οι επιχειρηματίες να προσαρμόσουν την εσωστρέφειά τους στα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη.

Εκτός αυτού η Ελλάδα θα ζητήσει οικονομική ενίσχυση από την Ευρωπαϊκή Ένωση προκειμένου η Ελληνική οικονομία να αντιμετωπίσει την κρίση που θα προκύψει από την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο. Ο λόγος είναι ότι, η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ευρωπαϊκής ένωσης που γειτνιάζει με την εμπόλεμη περιοχή και η ελληνική επιχειρηματική αστική τάξη έχει προχωρήσει σε σημαντικές επενδύσεις στα Βαλκάνια. Πιο συγκεκριμένα:

Εταιρείες που έχουν επενδύσει στη περιοχή της Γιουγκοσλαβίας, μετά την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο, βρίσκονται σε κατάσταση αναμονής, συμπεριλαμβανομένων και των εταιρειών που επενδύουν και στο χώρο των τροφίμων και των ποτών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Ελληνική Εταιρεία Εμφιαλώσεως που πρόσφατα αγόρασε το 68% του εργοστασίου εμφιαλώσεως IMP, η ΔΕΛΤΑ με την κατασκευή της μονάδας παγωτού η οποία στοίχισε 40 εκατ. δολάρια και τέλος η Αθηναϊκή Ζυθοποιία. Ηρεμία αναζητεί και ο διευθύνων σύμβουλος της μεταλλουργικής εταιρείας Μέτκα, Γιάννης Μυτιληναίος, ο οποίος πιστεύει ότι η εταιρεία δεν επηρεάζεται από τις εξελίξεις στο Κοσσυφοπέδιο. Ο Όμιλος Μυτιληναίου έχει επενδύσει και κατέχει ηγετική θέση στη βαλκανική αγορά μέσω των ορυχείων της Trepca στο Κοσσυφοπέδιο, αλλά και του Bor στη Βορειοανατολική Σερβία.

Οι επτά μεγαλύτερες εταιρείες που έχουν επενδύσει στα Βαλκάνια, είναι οι εξής:

1. Μυτιληναίος 587 εκατ. δολάρια
2. ΟΤΕ 675 εκατ. δολάρια
3. ΔΕΛΤΑ 40 εκατ. δολάρια
4. INTRALOT 18 εκατ. δολάρια
5. 3E 15 εκατ. δολάρια
6. Ασπροφός 4 εκατ. δολάρια
7. Μπαταρίες Γερμανός 500000 δολάρια

Κρίσιμο γενικά προβλέπεται το επόμενο διάστημα για τις χώρες της βαλκανικής χερσονήσου. Γιατί πέρα από τις όποιες συρράξεις επικράτησαν και επικρατούν, η

γενικότερη οικονομική αστάθεια της περιοχής οδηγεί σε περαιτέρω κινδύνους για τους επενδυτές. Επειδή οι οικονομίες των χωρών αυτών, περνάνε μία περίοδο μεταβατική, πλήττονται όχι μόνο από τις πολεμικές εμπλοκές, αλλά και από την οικονομική κρίση που έπληξε τις αναπτυσσόμενες χώρες στην ΝΑ Ασία αλλά και στη Ρωσία. Το πλήγμα που δέχτηκε η τελευταία αποδείχτηκε τελικά χειρότερο και από τις πλέον απαισιόδοξες προβλέψεις. Μιλάμε προφανώς για την κρίση του καλοκαιριού του 1998. Οι παραπάνω επισημάνσεις μπορούν να γίνουν κατανοητές αν χρησιμοποιήσουμε τον στατιστικό πίνακα της EBRD που είναι οι πηγές της περιόδου 1998. Πρόκειται για πολύ σημαντικά στοιχεία για εξαγωγή συμπερασμάτων που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη τόσο των βαλκανικών χωρών, όσο και την ανάπτυξη των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης. Επίσης πολύ σημαντικά στοιχεία εμπεριέχει και η εξαμηνιαία έκθεση του ΕΚΕΜ του μηνός Δεκεμβρίου του 1998. Οι προσδοκίες ότι το 1998 οι χώρες οι οποίες βρίσκονται σε μετάβαση, όχι μόνο δεν θα παρουσίαζαν αρνητικούς ρυθμούς αλλά αντίθετα, θα παρουσίαζαν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και θα αναπτύσσονταν θετικός κύκλος ανάπτυξης τελικά δεν πραγματοποιήθηκαν.

Πιο συγκεκριμένα :

Τη μεγαλύτερη ανάπτυξη αναμενόταν να την έχει η Κροατία με 6% και την μικρότερη το Ουζμπεκισταν που αναμενόταν να έχει 1% ανάπτυξη. Όμως με την κρίση που ξέσπασε στη ΝΑ Ασία το 1997 και επεκτάθηκε στην Ανατολική Ευρώπη και την Λατινική Αμερική το 1998, είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργήσει πολλές αλλαγές. Εξάλλου, από τα οικονομικά στοιχεία που υπάρχουν, παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές που οφείλεται όχι μόνο στην οικονομική κρίση, αλλά και λόγω των διαφορετικών εκτιμήσεων τόσο του ΔΝΤ, της ΕΤΑΑ, της ELU και άλλων. Τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία των χωρών που βρίσκονται σε μετάβαση είναι τα ακόλουθα :

Ο μεγαλύτερος πληθωρισμός αναμένονταν

A .Μονοψήφιο πληθωρισμό αριθμό προβλέπονταν να έχουν οι χώρες της Βαλτικής, όπως και οι χώρες Βίζεγκραντ με εξαίρεση την Ουγγαρία που προβλέπονταν πληθωρισμός 16% και από την Πολωνία που προβλέπονταν πληθωρισμός 14%.στο Τουρκμενιστάν με πληθωρισμό 200%, τη Λευκορωσία με 110%, και τη Βουλγαρία με 100%, ενώ ο μικρότερος πληθωρισμός αναμένονταν στο Καζακστάν με 1,5%.

B .Προβλεπόταν να έχουν έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών όλες οι χώρες με εξαίρεση την Ρωσία η οποία αναμενόταν να έχει ένα πλεόνασμα 3300 εκατ. δολαρίων. Το μεγαλύτερο έλλειμμα σε εκατ. δολάρια αναμενόταν να έχει η Πολωνία με 12700 εκατ. δολάρια και κατόπιν η Τσεχία με 5700 εκατ. δολάρια. Από την άλλη μεριά

το μικρότερο αναμενόταν να έχει η Σλοβενία με 106 εκατ, δολάρια. Από τα στοιχεία που υπάρχουν για τις 25 από τις συνολικά 28 χώρες που βρίσκονται σε μετάβαση, εξαιρούνται η Σερβία, η Βοσνία, και η Μογγολία, εξάγονται τα εξής αποτελέσματα :

A. Από το σύνολο των 1990-1996, που είχαμε διαρκή μείωση παραγωγής, το 1997 για πρώτη φορά είχαμε την άνοδο του ΑΕΠ και με ποσοστό 1,4% και αναμενόταν και το 1998 μία άνοδο στο 2,3%. Η Αλβανία συμπεριλαμβάνεται στις χώρες με την πιο υψηλή ανάπτυξη και η αναμενόταν ότι θα έφθανε στο 12%, ενώ θα πρέπει να επισημανθεί είχε αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης με ποσοστό 8%.

B. Παρόλο που έχουν περάσει 10 χρόνια από την κατάρρευση του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος των χωρών του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού, ακόμα εν έχει πραγματοποιηθεί το οικονομικό επίπεδο εκείνης της περιόδου. Από τις Βαλκανικές χώρες μόνο η Σλοβενία θα μπορούσε να σπάσει το φράγμα του 1989 με δείκτη 103 έναντι 100.

Γ. Εκείνο που θα πρέπει σε γενικές γραμμές να κρατήσουμε από αυτά τα στοιχεία είναι ότι οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και φυσικά των Βαλκανίων, όπως η Κροατία ,η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η ΠΓΔΜ και η Σλοβενία αν τις εξετάσουμε ως σύνολο βρίσκονται κοντά στο επίπεδο του 1989. Πιο συγκεκριμένα, το 1998 ο δείκτης οικονομικού επιπέδου αναμενόταν να φθάσει στο 98, έναντι του 95 που ήταν το 1997 και 92 που ήταν το 1996.

Το αντιστάθμισμα σε όλους αυτούς τους κινδύνους είναι κάποια πλεονεκτήματα, με τα οποία μπορούν οι επιχειρηματίες να επενδύσουν στις συγκεκριμένες δυνατότητες που προσφέρει η περιοχή, έτσι έχουμε :

A. Υψηλά περιθώρια κέρδους, απαραίτητο στοιχείο για τα κίνητρα των επιχειρηματιών.

B. Χαμηλό ανταγωνισμό.

Γ. Δυνατότητα επαφών με υψηλά κυβερνητικά στελέχη.

Οι ανωτέρω προϋποθέσεις, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα λόγω γεωγραφικής θέσης που κατέχει η χώρα μας στην περιοχή και τέλος το γεγονός ότι η Ελλάδα αποτελεί όχημα για τις ξένες επενδύσεις στη περιοχή, δείχνουν και τις πραγματικές δυνατότητες των Ελλήνων επιχειρηματιών για επενδύσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο:

Γ. Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΗ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ.

Α. ΤΟ ΜΕΤΕΩΡΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.

Η οικονομία της Τουρκίας βρίσκεται σε φάση υψηλής, αλλά ταυτόχρονα σε ασταθή οικονομική ανάπτυξη. Το ακαθάριστο εθνικό προϊόν (ΑΕΠ), το 1994 μειώθηκε στο 6,1%, το 1995 αυξήθηκε κατά 8%, ενώ το 1996 7,9%. Το ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε επίσης κατά 5%, όμως παράλληλα είχαμε μία μείωση του εμπορίου και της βιομηχανικής παραγωγής. Ενώ παρατηρείται μία ανάπτυξη, ταυτόχρονα έχουμε μία επιδείνωση στα οικονομικά μεγέθη το 1996 και συγκρατήθηκε στο ίδιο σημείο και το 1997. Το έλλειμμα του Προϋπολογισμού αυξήθηκε κατά 113% δηλαδή σε τουρκικές λίρες 1.218 τρισεκ.

Είναι σημαντικό ότι, αυτή η κατάσταση αυτή χειροτέρευσε λόγω της μείωσης των επενδύσεων κατά 4,8%, σε σχέση με το 8% που υπήρχε το 1996. Ο πληθωρισμός έφθασε τα επίπεδα του 77,4%. Η μεγάλη αύξηση των εισαγωγών η οποία έφθασε το 12% συνέβαλλε στο να ματαιωθεί η αύξηση του 58% που περίμενε η κυβέρνηση. Το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο το 1996 είχε φθάσει τα 19 δισεκ. δολάρια και το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών τα 6,6 δισεκ. δολάρια. Πάντως το 1997 δεν σημειώθηκε καμία σημαντική επιδείνωση στο μακροοικονομικό ισοζύγιο και οι ιδιωτικοποιήσεις που είχε εξαγγείλει η Τουρκική κυβέρνηση, θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη μείωση του δημόσιου δανεισμού.

Γεγονός πάντως αποτελεί ότι η Τουρκική οικονομία η οποία αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς, απαιτεί άμεσες θεσμικές μεταρρυθμίσεις, πλην όμως η κυβέρνηση της χώρας παραμένει εγκλωβισμένη στο ασταθές πολιτικό κλίμα που έχει διαμορφωθεί στη γειτονική χώρα. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα η μεν τουρκική λίρα το 1996 να υποτιμηθεί κατά 81% σε σχέση με το δολάριο και οι τιμές κατανάλωσης να αυξηθούν και αυτές σε ποσοστό 80%. Η σχέση του τουρκικού νομίσματος με τα άλλα ευρωπαϊκά κυμάνθηκε στο 73%. Η Τουρκία ακολουθεί συναλλαγματική πολιτική κυμαινόμενης ισοτιμίας, η οποία καθορίζεται κυρίως από την αγορά και την περιοδική παρέμβαση της Κεντρικής τράπεζας. Ο γενικός διευθυντής του βιομηχανικού επιμελητηρίου της Κωνσταντινούπολης, Μπαχάρ Σαχίν, είχε τονίσει από το 1994 ότι αιωρείται μία ατμόσφαιρα κρίσης, ενώ κατά την γνώμη του, τα οικονομικά μέτρα της τουρκικής

κυβέρνησης είχαν εφήμερα χαρακτηριστικά και τα οποία στερούνταν οποιασδήποτε προοπτικής και μελλοντικού σχεδιασμού. Κατά την διάρκεια του 1996, όταν η Τουρκία παρουσίασε την τελωνειακή της σύνδεση με την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι ξένες επενδύσεις είχαν επίσης συρρικνωθεί κατά 30%. Για το 1996 η τουρκική κυβέρνηση είχε σχεδιάσει την αποπληρωμή χρέους που έφθανε το ποσό των 8 δισεκ. δολαρίων και προσπαθούσε να απορροφήσει από τις διεθνείς χρηματαγορές 2 δισεκ. δολάρια. Παρόλα αυτά, στα τέλη του Σεπτεμβρίου του 1996 το εξωτερικό χρέος της Τουρκίας είχε ανέλθει των 78,04 δολαρίων. Από την άλλη πλευρά, η τελωνειακή της σύνδεση με την Ευρωπαϊκή Ένωση συνέβαλλε στο να χαθούν σημαντικά έσοδα τα οποία στο παρελθόν εισέπραττε υπό τη μορφή δασμών.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια τράπεζα, το ποσοστό των εργαζομένων των κρατικών επιχειρήσεων αντιστοιχεί στο 10% στο σύνολο των εργαζομένων όλων των εταιρειών και το 26% στο σύνολο της παραγωγής. Το κράτος κυριαρχεί ακόμη πιο πολύ στο τραπεζικό σύστημα, με αποτέλεσμα αυτή η συμμετοχή του οδηγεί συχνά σε στρεβλώσεις. Η αρχική εκβιομηχάνιση της χώρας καθοδηγήθηκε από το κράτος, ενώ ο ιδιωτικός τομέας για πολλά χρόνια δεν είχε την ανάλογη μεταχείριση. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 έχουμε μία μεταστροφή της συμπεριφοράς των κρατικών αρχών για τον ιδιωτικό τομέα και ο λόγος είναι ότι είχαμε την αύξηση των τεχνικών της ελεύθερης αγοράς. Ένας επιπρόσθετος λόγος ήταν, και το χρηματοοικονομικό έλλειμμα που παρουσίασαν οι κρατικές βιομηχανίες, με αποτέλεσμα να δοθεί πλέον ένα ιδιαίτερο βάρος στον ιδιωτικό τομέα, συμβάλλοντας σε αυτό και τα κόμματα της πολιτικής σκηνής. Η φιλοσοφία της ιδιωτικοποίησης η οποία απετέλεσε βασική προτεραιότητα της τουρκικής κυβέρνησης, οδήγησε και στο κλείσιμο ορισμένων κρατικών εταιρειών. Πάντως ο απολογισμός των εσόδων από τις ιδιωτικοποιήσεις δεν ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητικός, το αντίθετο μάλιστα, αφού τα συνολικά έσοδα των ιδιωτικοποιήσεων μετά από 10 χρόνια και για την ακρίβεια έως το 1996 ήταν μόνο 3,21 δισεκ. δολάρια, ενώ αντιθέτως οι δαπάνες για την εξάλειψη των χρεών και άλλων κεφαλαιουχικών προγραμμάτων που υποχρεώθηκε η τουρκική κυβέρνηση να υλοποιήσει έφθασαν στο ποσό των 3,90 δισεκ. δολαρίων.

Όσον αφορά τη συμπεριφορά της απέναντι στις ξένες επιχειρήσεις είναι θετική. Πιο συγκεκριμένα τα βασικά κεντροδεξιά πολιτικά κόμματα της Τουρκίας είναι σαφέστατα υπέρ των ξένων επενδύσεων με την εισαγωγή ξένων κεφαλαίων, αντίθετα με τους σοσιαλδημοκράτες που μόλις αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα τους, ενώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι πλέον έχουμε και τον ελεύθερο επαναπατρισμό των κεφαλαίων. Ένα

στοιχείο αυτής της πορείας αποκαλύπτει ότι έως το Μάρτιο του 1997 οι εταιρείες που επένδυσαν στη Τουρκία ήταν 3160 από τις οποίες οι 39 ήταν ελληνικές.

Οι πιο σημαντικοί τομείς που δραστηριοποιήθηκαν είναι η βιομηχανία τροφίμων, η βιομηχανία αυτοκινήτων, η Τσιμεντοβιομηχανία, η βιομηχανία ηλεκτρονικών όπως και ηλεκτρικών, τέλος τα χρηματοοικονομικά κεφάλαια και ο τουρισμός, όπως και άλλες. Η τουρκική κυβέρνηση δέχεται το ξένο κεφάλαιο ως μοχλό για την οικονομική της ανάπτυξη, όπως και στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων της, με αποτέλεσμα να παρέχει πολλά κίνητρα στις ξένες επιχειρήσεις.

Εκείνο το οποίο θα πρέπει να επισημάνουμε, οι Τούρκοι επενδυτές φοβούνται μία φυγή κεφαλαίων από τη χώρα τους εξαιτίας της διεθνούς κρίσης, παρά τις όποιες διαβεβαιώσεις από την Κεντρική τράπεζα η εκροή αυτή θα σταματήσει ή έστω ότι θα μειωθεί. Ο διοικητής της Κεντρικής τράπεζας Γκαζί Ερτσέλ αποδέχτηκε την απόσυρση 5 με 6 εκατ. δολαρίων από τουρκικές μετοχές και ομόλογα έως το καλοκαίρι του 1999, πράγμα που σημαίνει ότι έχουν αποσυρθεί περισσότερες από τις μισές επενδύσεις τους. Η κυβέρνηση της Τουρκίας αναγκάστηκε να εκδώσει έντοκα γραμμάτια με ένα να κυμαίνεται στο 144% και η Κεντρική τράπεζα να ξοδεύει 2,5 δισεκ. δολάρια από τα συναλλαγματικά διαθέσιμα προκειμένου να στηρίξει το νόμισμα της. Ο Τούρκος τραπεζίτης διαβεβαίωσε όμως ότι η κίνηση κεφαλαίων θα μείνει ελεύθερη παρά το δυσάρεστο κλίμα. Η δυνατότητα της κρίσης είναι εμφανής, αν και η Κεντρική τράπεζα επιμένει ότι διατηρεί διαθέσιμα 22 δισεκ. δολάρια τα οποία επαρκούν να καλύψουν εισαγωγές 5 μηνών. Πάντως στο παρελθόν είχαμε επιτυχίες αντιμετώπισης της κρίσης, με κορυφαία εκείνη που έγινε το 1994. Το τωρινό εξωτερικό χρέος που είναι αρκετά υψηλό ίσως να δημιουργεί υπερβολική αισιοδοξία για την αντιμετώπιση της πραγματικότητας. Εδώ θα επισημάνουμε ότι η συμφωνία που έγινε ανάμεσα στο ΔΝΤ και την Τουρκία περιλαμβάνει στενή επιτήρηση της τουρκικής οικονομίας και την παροχή τεχνικών συμβούλων σε τριμηνιαία βάση και πάντως όχι παροχή νέων πιστώσεων.

Εκείνο το οποίο θα πρέπει να μας μείνει είναι ότι η Τουρκική οικονομία περνά μία κρίση, διότι η κλειστή ιδιόμορφη οικονομία της δημιουργεί αντιθέσεις οι οποίες οδηγούνται στο έπακρο στην προσπάθεια που καταβάλλει να πετύχει τη σύγκλιση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Αυτό που εντυπωσιάζει όμως, είναι ότι για πρώτη φορά από το 1994 έχει μείωση του αριθμού ανόδου στα πλαίσια της οικονομικής της ανάπτυξης, και μία απόκλιση από τις συμφωνίες του 1998.

Έτσι πέρα από το κοινωνικό κόστος έχουμε μία οικονομική κρίση η οποία εκφράζεται στην παραγωγή έχουμε και ένα πληθωρισμό που φθάνει στο 62% με ταυτόχρονη διεύρυνση του ελλείμματος στο εμπορικό ισοζύγιο.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΟ-ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΧΩΡΩΝ.

Ασφαλώς το ζήτημα των ελληνο-τουρκικών σχέσεων είναι πολύπλοκο και χρήζει ιδιαίτερης ανάλυσης λόγω των γνωστών διενέξεων. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημάνουμε ότι σκοπός της έρευνάς μας, δεν είναι η εξέλιξη των πολιτικών σχέσεων και γι' αυτό θα περιοριστούμε στη διακύμανση των οικονομικών σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες.

Θα ήταν πολύ δύσκολο στα νέα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και της διεθνοποίησης των αγορών οι δύο χώρες να μην διαμορφώσουν ένα κλίμα σχέσεων στον οικονομικό και επιχειρηματικό τομέα. Έχουμε κοινές προσπάθειες ανάμεσα στους επιχειρηματίες των δύο χωρών και οι οποίες διαρκώς επεκτείνονται. Εξαίρεση όμως αποτελούν οι τομείς της λιανικής, όπως είναι τα μεγάλα καταστήματα σούπερ μάρκετ και φυσικά δηλώνουν αδυναμία να συνεργαστούν σε περιοχές όπου υπάρχουν οι θρησκευτικές και οι εθνικές μειονότητες. Ο λόγος είναι προφανής. Ο φόβος των συγκρούσεων που θα είχε ως αποτέλεσμα την αποτυχία ενός τέτοιου εγχειρήματος. Γίνεται σαφές πάντως ότι η συνεργασία στον οικονομικό τομέα θα αμβλύνει τις διαφορές και θα δοθεί λύση και στα πολιτικά αδιέξοδα.

Ξεκινώντας με αυτή τη λογική, ιδρύθηκε Βαλκανικό κέντρο το οποίο θα έχει ως σκοπό την προώθηση του εμπορίου και θα έχει ως έδρα την Άγκυρα. Δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία των Οργανισμών εξωτερικού εμπορίου των βαλκανικών χωρών, στα πλαίσια μίας διημερίδας που έγινε στην έδρα του Τουρκικού Οργανισμού εξωτερικού εμπορίου και συμμετείχαν οι εκπρόσωποι των όλων των Βαλκανικών χωρών. Προβλέπει δε, την ανάπτυξη της συνεργασίας ανάμεσα στις Βαλκανικές χώρες, την κοινή τους δραστηριότητα σε άλλες χώρες και τέλος την μεταξύ τους πληροφόρηση για ότι συμβαίνει στην Ευρώπη και στα Βαλκάνια. Την προεδρία για το 1999 θα έχει η Ελλάδα, ενώ τη θέση του γενικού γραμματέα θα την έχει μόνιμα τούρκος εκπρόσωπος. Μάλιστα ύστερα από απόφαση εγγράφονται μέλη και τρίτες χώρες οι οποίες δεν είναι βαλκανικές, χωρίς όμως να έχουν δικαίωμα ψήφου, έχοντας όμως συμμετοχή στις

συνεδριάσεις με τέτοιο τρόπο και ο βαλκανικός χαρακτήρας του κέντρου να μη χαθεί και να διευρυνθεί ταυτόχρονα. Το τελικό σχέδιο έχει υπογραφεί στις 12 Οκτωβρίου 1998.

Το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας μας με την Τουρκία είναι θετικό. Πιο συγκεκριμένα: Οι εισαγωγές ανέρχονται σε 258.622.000 ecu και οι εξαγωγές των ελληνικών προϊόντων στη Τουρκία ανέρχονται σε 384.133.000 ecu έως τον Οκτώβριο του 1998. Το 1997 η αύξηση των εξαγωγών ήταν 37,2%, ενώ αντίστοιχα οι εισαγωγές από την Τουρκία είχαν αύξηση 42,8%. Στην Τουρκία εξάγουμε κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, καύσιμα, μάρμαρα, δομικά υλικά και εισάγουμε επίσης κλωστοϋφαντουργικά, ακατέργαστα τρόφιμα και μέταλλα.

Για να κατανοήσουμε αυτή την εξέλιξη πρέπει να πούμε ότι οι ελληνικές εξαγωγές στην Τουρκία το 1989 ήταν μόλις 86 εκατ. δολάρια, το 1995 ήταν 221, το 1996 έφθασαν στα 354, και το διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 317 εκατομ. Όσον αφορά τις αντίστοιχες εισαγωγές από Τουρκία προς Ελλάδα, έχουμε 231 εκατ. δολάρια το 1996, ενώ το 1997 ανήλθε σε 300 εκατ. δολάρια.

Γίνεται σαφές με βάση τις ίδιες τις εκτιμήσεις, ότι η συγκεκριμένη διάρθρωση του εμπορίου με την Τουρκία είναι ιδιαίτερα σημαντική και το βασικότερο είναι ότι περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία προϊόντων. Για να κατανοήσει κάποιος το μέγεθος αυτής της πραγματικότητας, θα πρέπει να πούμε ο κυριότερος πελάτης της περιοχής είναι η Τουρκία με βάση τις εξαγωγές, ακολουθεί η Ρωσία με μικρή απόσταση και τρίτη έρχεται η Βουλγαρία. Ο κυριότερος προμηθευτής αντίστοιχα είναι η Ρωσία και ακολουθούν η Βουλγαρία και η Τουρκία.

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσιοποίησε την γνωμοδότηση της για τη ένταξη της Τουρκίας στην κοινότητα, από το 1989, διατυπώνοντας σημαντικές επιφυλάξεις για την ετοιμότητα της συγκεκριμένης χώρας για την έναρξη τέτοιων διαπραγματεύσεων. Υπήρχαν σημαντικά οικονομικά προβλήματα και ειδικά μία δυσλειτουργία για μία συμφωνία σύνδεσης ανάμεσα στην Κοινότητα και την Τουρκία.

Τα πιο σημαντικά προβλήματα που διατύπωνε η Επιτροπή και έχουν, κατά την άποψη μου, ακόμη ισχύ, είναι τα εξής:

1. Σημαντικές διαρθρωτικές ανισότητες στο γεωργικό, αλλά και στο βιομηχανικό τομέα.
2. Στο επίπεδο των μακροοικονομικών ανισορροπιών.
3. Στο χαμηλό επίπεδο κοινωνικής προστασίας.
4. Και τέλος όπως προαναφέραμε υπάρχει υψηλό επίπεδο προστασίας της βιομηχανίας που αντίκειται στους όρους της ελεύθερης αγοράς που θέλει να επιβάλλει η ΕΕ.

Επίσης ένα άλλο σημαντικό στοιχείο είναι ότι εξακολουθεί η μεγάλη απόσταση οικονομικής ανάπτυξης ανάμεσα στην Κοινότητα και την Τουρκία. Εκφράζεται με το ΑΕΠ ανά κάτοικο και το οποίο ισοδυναμεί με το αντίστοιχο 1/3 του κοινοτικού μέσου όρου. Ακόμη στη Τουρκία το 50% του πληθυσμού και άνω ασχολείται με τη γεωργία που είναι και οι βασικοί πόροι ζωής και τέλος στο χαμηλό επίπεδο παραγωγικότητας.

Όσον αφορά τη βιομηχανία της αυτή πραγματοποιήθηκε με υψηλή προστασία ώστε να μην τεθούν σε κίνδυνο επιβίωσης σημαντικοί κλάδοι και έτσι καθυστερεί το χρονοδιάγραμμα της δασμολογικής απελευθέρωσης και η υλοποίηση της τελωνειακής σύνδεσης. Ακόμη οι μεγάλες επενδύσεις που χρηματοδοτούνται από το έλλειμμα του δημόσιου προϋπολογισμού, δεν συνέβαλλαν να μειωθεί η ανεργία που διατηρείται ακόμη σε υψηλά επίπεδα. Επίσης το χαμηλό επίπεδο εισοδημάτων έχει αντίκτυπο στην κοινωνική κατάσταση των εργαζομένων και δεν αντιστοιχείται η τουρκική νομοθεσία με τις αντίστοιχες ρυθμίσεις κοινωνικού περιεχομένου της κοινότητας.

Η Τουρκία παραβιάζει διαρκώς τις ρυθμίσεις της συμφωνίας σύνδεσης και η Επιτροπή έχει οδηγηθεί σε ένα νέο πλέγμα αναθεωρημένης μεσογειακής πολιτικής. Στη προσπάθεια της η Επιτροπή για την καλύτερευση των σχέσεων της με την Τουρκία, διαμόρφωσε τρεις άξονες μέτρων. Μέτρα με συμβατικές ανάγκες για την πραγματοποίηση της τελωνειακής ένωσης, την συνέχιση αλλά και την εντατικοποίηση της χρηματοδοτικής ενίσχυσης παρά την αντίθετη όψη της Ελλάδας, και τέλος μέτρα που έχουν στόχο την τεχνολογική και βιομηχανική συνεργασία.

Εκείνο που περιμένει η Κοινότητα από την Τουρκία είναι τα εξής:

Η ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης θα σημαίνει για την Κοινότητα αφενός αναθεώρηση του εμπορικού καθεστώτος για τα κλωστοϋφαντουργικά και τα γεωργικά προϊόντα της Τουρκίας, με την προϋπόθεση ότι η Τουρκία θα υιοθετήσει τις κοινές πολιτικές που είναι απαραίτητες για την καλύτερη λειτουργία της. Από την άλλη η κοινότητα επιδιώκει μία στενή βιομηχανική συνεργασία και με άμεσες επενδύσεις μα κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου. Οι ελπίδες ατόνησαν μετά την φανερή αδυναμία

της τουρκικής οικονομίας να ανταποκριθεί και να εκπληρώσει ένα μέρος της συμφωνίας που έχει με τη συμφωνία σύνδεσης.

Αποτελεί γεγονός το βέτο που έχει θέσει η Ελλάδα, στο να δοθούν στη Τουρκία 600 εκατ. ECU, διότι δεν δέχεται να χρηματοδοτείται μία χώρα από την Κοινότητα που απειλεί χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα κοινοτικά όργανα όμως, που έχουν έδρα τις Βρυξέλλες, από το γεγονός του ότι αντιμετωπίζουν το όλο ζήτημα από διαφορετική οπτική γωνία και ακόμα λόγω της ιδιομορφίας της ιδιότητας τους, αντιμετωπίζουν τη Τουρκία με διαφορετικό σκεπτικό και ενδιαφέρονται περισσότερο για μία μεσογειακή πολιτική.

Με αυτό το σκεπτικό τον Μάρτιο του 1998, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσε τις λειτουργικές προτάσεις της για την Ευρωπαϊκή στρατηγική για την Τουρκία. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθόρισε την στρατηγική της προετοιμασίας της Τουρκίας για την προσχώρηση. Η στρατηγική προετοιμασίας είναι η εξής:

A. Βελτίωση της τελωνειακής ένωσης ανάμεσα στις δύο πλευρές.

B. Στην εφαρμογή της χρηματοδοτικής συνεργασίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Γ. Στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων που περιέχει η Συμφωνία Σύνδεσης Ένωσης-Τουρκίας.

Δ. Στην προσέγγιση των νομοθεσιών από την πλευρά της Τουρκίας.

Η Επιτροπή επιχειρεί βιομηχανική συνεργασία και προώθηση επενδύσεων, με ένα παράλληλο νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο στη Τουρκία. Η Τουρκία πρέπει να κάνει σημαντικά βήματα για να προσαρμόσει την αγροτική της πολιτική και να υιοθετήσει τα μέτρα της Κοινής Αγροτικής πολιτικής. Εμβάθυνση της τελωνειακής Ένωσης, με ενέργειες τεχνικής βοήθειας και διοικητικής συνεργασίας. Σημαίνει συμμετοχή της Τουρκίας στις συμβάσεις για τη διαμετακόμιση, τις δημόσιες συμβάσεις και την προσέγγιση της τουρκικής νομοθεσίας με την κοινοτική. Τέλος τη διαμόρφωση ενός μακροοικονομικού διαλόγου σχετικά με το θέμα της αυξημένης κίνησης κεφαλαίου.

Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Οι ίδιες οι ανάγκες που οδήγησαν στη συνεργασία ανάμεσα στη Τουρκία και στην Ελλάδα, αλλά στην ουσία των επιχειρηματικών τάξεων των δύο χωρών οδηγούν και στον ανταγωνισμό τους. Το βασικό κίνητρο είναι η επέκταση της επιρροής των δύο χωρών στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη περιοχή και ο ανταγωνισμός τους είναι

πολύπλευρος. Αυτό σημαίνει το πεδίο ανταγωνισμού αφορά τόσο το πεδίο των βαλκανικών αγορών και το μερίδιο που διεκδικεί κάθε χώρα, όσο και το πολιτικό πεδίο το οποίο συμπεριλαμβάνει και το στρατιωτικό σκέλος.

Η χώρα μας δίνει το μεγάλο βάρος στο πρώτο σκέλος, το οποίο όπως μπορεί να γίνει κατανοητό είναι και το μεγάλο της όπλο γιατί εκεί σαφώς υπερτερεί, ενώ η Τουρκία από τη πλευρά της στο στρατιωτικό σκέλος, όπου προσπαθεί με ενίσχυση του εξοπλισμού της να έχει σημαντικό ρόλο στη περιοχή, χωρίς βεβαίως να παραμελήσει τον οικονομικό τομέα που αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη της και ταυτόχρονα δεν πρέπει να ξεχνάμε την ανάγκη της τουρκικής αστικής τάξης να παίζει κυρίαρχο ρόλο στη βαλκανική περιοχή προκειμένου να υπερασπίσει τα συμφέροντα της.

Κοιτάζοντας τα πράγματα από αυτή την οπτική γωνία, παρατηρούμε ότι οι σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας είναι εκ των πραγμάτων δύσκολες και υπό προϋποθέσεις επικίνδυνες και όπως δείχνουν τα πράγματα αυτές οι συνθήκες θα παραμείνουν και στο μέλλον. Σύμφωνα με τον Ηλία Κατσούλη, στο μέλλον θα πρέπει να αποφευχθεί μία περαιτέρω επιδείνωση των σχέσεων μας με τη Τουρκία και ταυτόχρονα να αποφευχθεί μία επέκταση της επιρροής της Τουρκίας στη Βαλκανική σε βάρος των ελληνικών συμφερόντων. Και πιο κάτω συνεχίζει:

“Σε κάθε περίπτωση η Τουρκία θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως αυτό που πραγματικά είναι: δηλαδή μια χώρα που αποτελεί τη γέφυρα της Ευρώπης στην Ασία, μια χώρα του ασιατικού δεσποτισμού που σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να ωθηθεί στην αγκαλιά του ισλαμικού φουνταμενταλισμού, μια χώρα με εσωτερικά προβλήματα, που δεν προσφέρονται για εκμετάλλευση από άλλες χώρες και σε καμιά περίπτωση από την Ελλάδα, μια χώρα που το ένα κομμάτι της ψάχνει να βρει ερείσματα στην Ευρώπη και το άλλο στρέφεται περισσότερο προς τον ισλαμικό κόσμο. Η Ευρώπη, τα Βαλκάνια, προ πάντων η Ελλάδα χρειάζονται την Τουρκία περισσότερο ως σύμμαχο και ως εχθρό”.⁵

Γίνεται φανερό ότι η ελληνική βαλκανική πολιτική θα πρέπει να έχει τέτοια χαρακτηριστικά, τα οποία θα προσδιορίζονται από τη προετοιμασία των περισσότερων βαλκανικών χωρών για τη συμμετοχή τους ή έστω τη συνεργασία τους με την Ευρωπαϊκή Ένωση, γεγονός που ευνοεί ιδιαίτερα από το ότι η χώρα μας, είναι η μόνη βαλκανική χώρα που είναι μέλος της ΕΕ. Με αυτό το σκεπτικό, η Ελλάδα προκειμένου να ξεπεράσει τον σκόπελο των αντιπαραθέσεων της με την Τουρκία θα πρέπει να αναπτύξει τις οικονομικές, τις πολιτισμικές, τις πολιτικές και τέλος τις διπλωματικές της

⁵ Από το “ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΝΩΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ”. ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ 1995. Σελίδα 97.

σχέσεις με τις άλλες χώρες των Βαλκανίων. Είναι γνωστό ότι την Ελληνική εξωτερική πολιτική για ένα χρονικό διάστημα, την διακατείχε το σύνδρομο της αδιαλλαξίας απέναντι, αφενός στο όνομα του ονόματος όσον αφορά την υπόθεση της Μακεδονίας και την αντιπαράθεση της χώρας μας με την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και αφετέρου τη γενικότερη σωβινιστική λογική που σκοπό είχε τη διείσδυση στα Βαλκάνια δια μέσου του αισθήματος της υπεροχής, για να εξασφαλίσουν τα συμφέροντα της Ελλάδας με ένα τρόπο που μόνο αντιπαραθέσεις και τριβές μπορούσαν να δημιουργήσουν.

Η αντιπαράθεση Ελλάδας-Τουρκίας, συνεχίζεται να υπάρχει και στο χώρο της ΕΕ και κυρίως στο θέμα χρηματοδότησης της Τουρκίας με 135 εκατ. ECU για την περίοδο 1999-2001, που για την έγκριση του η Ελλάδα προβάλλει σημαντικά εμπόδια σε οποιαδήποτε δωρεάν κοινοτική χρηματοδότηση, όσο η Τουρκία δεν δέχεται τη δικαιοδοσία του διεθνούς δικαστηρίου της Χάγης.

Είναι σημαντικό να πούμε ότι η έκθεση της Κομισιόν εμπεριέχει πολλές αντιφάσεις ως προς τις διαφορές της Τουρκίας με την Ελλάδα, γεγονός που μπορεί να αποδειχτεί εκμεταλλεύσιμο γεγονός από τη σκοπιά της ελληνικής πολιτικής πρακτικής. Η ίδια η έκθεση περιέχει αντιφάσεις και αυτό αποδεικνύεται από το ίδιο περιεχόμενο της. Παρατηρούμε ότι για παράδειγμα στη σελίδα 53 η έκθεση υποστηρίζει ότι η Τουρκία έχει προβλήματα μόνο με μια γειτονική χώρα και αυτή είναι η Ελλάδα και τα οποία προβλήματα τα απαριθμεί με ακρίβεια, ενώ σε άλλο σημείο και συγκεκριμένα στις σελίδες 22 και 54 αποδέχεται ότι η Τουρκία έχει προβλήματα και με άλλες χώρες και ότι αυτά τα προβλήματα πρέπει να λυθούν εποικοδομητικά.

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η κυβέρνηση της Τουρκίας από το Δεκέμβριο του 1997 είχε ανακοινώσει ότι κάθε μορφή πολιτικού διαλόγου με την Κοινότητα, ταυτόχρονα η ίδια η Τουρκία ζητά από την Πολιτική Επιτροπή του Συμβουλίου των Υπουργών των "15" τον Απρίλιο του 1998 τη διοργάνωση των συναντήσεων ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία που είχε ως θέμα τον πολιτικό διάλογο που πρέπει να γίνει στα δυτικά Βαλκάνια. Αυτό σημαίνει ότι ο πολιτικός διάλογος υφίσταται παρόλο που η Τουρκία ισχυρίζεται τα αντίθετα.

Ένα δεύτερο σημαντικό στοιχείο το οποίο θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί η ελληνική κυβέρνηση είναι, ότι στη συγκεκριμένη έκθεση της Κομισιόν η Τουρκία δεν έχει ζητήσει να συνδεθεί με τις κοινές θέσεις ή κοινές δράσεις και ακόμη κοινά διαβήματα που κάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση και αφορούν την επίλυση των διεθνών ζητημάτων και προβλημάτων. Για τη Κοινότητα η συγκεκριμένη συμπεριφορά της Τουρκίας είναι

προβληματική γιατί διαφοροποιείται από τον συγκεκριμένο μηχανισμό πολιτικής και διαλόγου την οποία υφίστανται οι υπόλοιπες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και οι οποίες, συγκεκριμένες χώρες, συνδέουν τις θέσεις τους με τις κοινές θέσεις που υιοθετεί και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένα επίσης σημαντικό πρόβλημα είναι και η διαφοροποίηση των θέσεων ανάμεσα στην ΕΕ και τη Τουρκία πάνω στο θέμα της Κύπρου.

Με τα δεδομένα όμως αυτής της στιγμής, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχουμε την κατάθεση δύο προτάσεων για τη χρηματοδότηση της Τουρκίας με κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης που θα συνεισφέρουν τα 15 μέλη της Κοινότητας και προφανώς και η Ελλάδα. Η μία πρόταση αφορά τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής της Τουρκίας για την οποία αναφέραμε και πιο πάνω και η άλλη φορά τη χρηματοδότηση γιατί η Τουρκία θεωρείται μια χώρα που βρίσκεται σε ανάπτυξη.

Η τελωνειακή ένωση με την Τουρκία έχει επηρεάσει σαφέστατα την ελληνική αγροτική δραστηριότητα, μόνο που ακόμη δεν μπορεί να εκτιμηθεί σε ποιο βαθμό έχουν επηρεαστεί οι έλληνες παραγωγοί. Η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με τον κίνδυνο να αρθούν και οι τελευταίοι περιορισμοί των εξαγωγών των αγροτικών προϊόντων της Τουρκίας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τον τελευταίο καιρό προωθείται η πλήρης κατάργηση των ποσοτικών και ημερολογιακών περιορισμών που επιβλήθηκαν στις εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων της Τουρκίας το 1993, από τότε που όπως γίνεται αντιληπτό που άρχισε η ισχύς της συμφωνίας της ΕΕ-Τουρκίας. Η τελωνειακή ένωση προέβλεπε τη μη επιβολή δασμών στα βιομηχανικά και αγροτικά προϊόντα ανάμεσα στα δύο κράτη, αλλά επέβαλε και ένα καθεστώς ποσοτικών και χρονικών περιορισμών για τα είδη που έκανε εξαγωγές η Τουρκία προς τα κράτη της ΕΕ, για να μπορεί να προστατεύει την παραγωγή των μελών της. Παρ' όλα αυτά η Τουρκία παραβιάζει τους όρους αυτούς και έχει ως αποτέλεσμα να είναι προβληματική η διάθεση των αγροτικών προϊόντων, τόσο των δικών της όσο και της Κοινότητας.

Εκείνο το οποίο θα πρέπει να γίνει σαφές, όπως προαναφέραμε, η Τουρκία αναπτύσσει με ταχείς ρυθμούς τη πολεμική της βιομηχανία. Αυτό σημαίνει ότι γίνεται προσπάθεια για τη διαμόρφωση ενός ικανού επιστημονικού προσωπικού, όπως και τεχνολογικού ιστού που θα στοχεύει την ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων, μια εξέλιξη καθόλου ευνοϊκή για την Ελλάδα, αλλά και για τη γύρω περιοχή. Όσο όμως και ανησυχητικό και αν φαίνεται, δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι η Ελλάδα υπερτερεί σε επιστημονικό προσωπικό έναντι της Τουρκίας, πράγμα που σημαίνει ότι είναι πολύ ισχυρό πλεονέκτημα και αυτό σημαίνει ότι πολύ σύντομα θα καλυφθεί η απόσταση αλλά και να

ξεπεράσει τη γείτονα χώρα, αρκεί η χώρα μας να ευρίσκεται σε εγρήγορση. Η Τουρκία σήμερα κατασκευάζει το 22% του υλικού της για τις ένοπλες δυνάμεις, και η τουρκική κυβέρνηση ελπίζει ότι σύντομα με την εγχώρια παραγωγή της θα καλύπτει μεγαλύτερο μέρος των αναγκών της. Επίσης συμμετέχει σε μια πολυεθνική κοινοπραξία που συνδέεται με το αντιαεροπορικό σύστημα μικρής ακτίνας δράσης του ΝΑΤΟ. Γίνεται σαφές ότι μακροπρόθεσμος στόχος είναι η διαμόρφωση μιας πολεμικής βιομηχανίας που σχεδιάζει η ελίτ της χώρας, ώστε να καταστεί υπερδύναμη της περιοχής.

Ο ανταγωνισμός όμως ανάμεσα στη Τουρκία και στην Ελλάδα μπορεί να γίνει αντιληπτός και σε άλλα επίπεδα. Επίκεντρο του ενδιαφέροντος στη βαλκανική περιοχή είναι οι αγωγοί που θα μεταφέρουν το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο από την Κασπία στις δυτικές αγορές. Σε αυτή την προσπάθεια πολύ σημαντικό ρόλο παίζουν οι πολυεθνικές εταιρείες που παράγουν πετρέλαιο και φυσικό αέριο και είναι η Chevron, η BP, η Exxon, και άλλες, αλλά και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Συμμετέχουν επίσης και οι Ρωσικές μεγάλες εταιρείες Λουκόιλ και η Γκαζπρόμ, όπως και οι Τούρκοι που θέλουν να μετατρέψουν τη χώρα τους σε ενεργειακό κέντρο της ευρύτερης περιοχής. Πάντως οι προσδοκίες για σημαντικά κέρδη έχουν διαψευστεί, γιατί από τη μια μεριά τα αποθέματα αποδείχτηκαν πολύ λιγότερα του αναμενόμενου, ενώ ταυτόχρονα οι τιμές του πετρελαίου έχουν πάρει στην αγορά την κατιούσα πορεία. Η κυβέρνηση της Τουρκίας προσδοκά τη κατασκευή ενός πυρηνικού σταθμού ηλεκτρικής ενέργειας και ταυτόχρονα επιδιώκει να τροποποιήσει τον Κανονισμό Ναυσιπλοΐας στα στενά των Δαρδανελίων και να μεταβάλλει στην ουσία τις ρυθμίσεις που καθιερώθηκαν με τη συνθήκη του Μοντρέ. Η κυβέρνηση της Τουρκίας προσπαθεί να μειώσει τη κίνηση των πετρελαιοφόρων πλοίων και να μειώσει τη σημασία των αγωγών οι οποίοι θα καταλήγουν στο ρωσικό λιμάνι του Νοβοροσίσκ στη Μαύρη Θάλασσα. Υπάρχει και το μεγάλο ζήτημα της παροχής φυσικού αερίου από τη Ρωσία προς την Ελλάδα, καθώς και τα σχέδια για την κατασκευή του αγωγού πετρελαίου από το Μπουργκάς προς την Αλεξανδρούπολη. Γίνεται προσπάθεια να προωθηθεί αυτός ο αγωγός πετρελαίου, σε συνεργασία κυρίως με τη ρωσική Γκαζπρόμ. Τα αποτελέσματα όμως προς το παρόν είναι πολύ φτωχά. Η ρωσική κυβέρνηση κωλυσιεργεί γιατί προσπαθεί να χρησιμοποιήσει τον αγωγό ως διαπραγματευτικό όπλο για τις διαπραγματεύσεις της με την Τουρκία με αποτέλεσμα μετά από πέντε χρόνια να μην έχει δώσει την συγκατάθεση της για την ίδρυση της εταιρείας που θα αναλάβει το έργο της κατασκευής του αγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη. Προφανώς οι Ρώσοι προσπαθούν να εκμεταλλευτούν την τουρκική αγορά. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος είναι να θεωρείται το μεγάλο έργο

της Γκαζπρόμ είναι ο “Μπλου Στριμ”, ο υποθαλάσσιος αγωγός στον Εύξεινο Πόντο που θα μεταφέρει τεράστιες ποσότητες φυσικού αερίου στην Τουρκία.

Οι επιχειρηματικές τάξεις των δύο χωρών βρίσκονται αντιμέτωπες ακόμα και στο μερίδιο που διεκδικούν και στις βαλκανικές αγορές. Έτσι επειδή μπορούν πλέον να γίνουν εξαγωγές με μειωμένους δασμούς και φόρους που ποσοστιαία κυμαίνονται από 55% έως και 80%, μπορούν να εξάγουν πλέον στη βουλγαρική αγορά πολλά από τα προϊόντα τους οι χώρες της συμφωνίας CEFTA, αλλά και η Τουρκία ακόμη και ο λόγος είναι ότι από την 1η Ιανουαρίου του 1999, η Τουρκική κυβέρνηση προχώρησε σε αναπροσαρμογή του τελωνειακού καθεστώτος. Προφανώς η συγκεκριμένη εξέλιξη θα δημιουργήσει πρόβλημα στους Έλληνες επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται με εμπορικά και εξαγωγικά προϊόντα στη Βουλγαρία, κι αυτό γιατί με τα νέα τελωνειακά δεδομένα, το όποιο συγκριτικό πλεονέκτημα διατηρούσαν έως τώρα τα ελληνικά προϊόντα στην τοπική αγορά με τα νέα δεδομένα αυτή θα εξαφανιστεί. Ένας άλλος εξίσου σοβαρός λόγος για να εκτοπιστούν τα ελληνικά προϊόντα από τη βουλγαρική αγορά από τα τουρκικά, είναι γιατί η βουλγαρική κυβέρνηση από την 1/1/1999 έθεσε σε εφαρμογή τη συμφωνία ελεύθερου εμπορίου που υπέγραψε με την τουρκική κυβέρνηση τον Ιούλιο του 1998. Η συμφωνία αυτή αφορά τη μείωση δασμών για 1145 τουρκικά προϊόντα, που θα φθάνει σε ποσοστό 55%, με τη δυνατότητα έως το 2000, η τάση που υπάρχει για την απελευθέρωση προϊόντων να επεκταθεί και σε άλλα είδη. Τα ελληνικά προϊόντα για να αποκτήσουν ξανά το συγκριτικό τους πλεονέκτημα, επιβάλλεται να βελτιώσουν τη ποιότητα στην παραγωγή, να βελτιώσουν τα δίκτυα και τις ενέργειες προώθησης του προϊόντος, καθώς και να επιδιώξουν τη δημιουργία συμφωνιών και συνεργασιών με τοπικούς επιχειρηματίες, με στόχο τις μεικτές επενδύσεις και να μειώσουν εν τέλει το κόστος του τελικού προϊόντος και να αυξήσουν αντίστοιχα το έσοδο ανά μονάδα προϊόντος.

Ο ελληνο-τουρκικός ανταγωνισμός επεκτείνεται και σε άλλους οικονομικούς τομείς, ετοιμάζοντας στην ουσία η Τουρκία ολομέτωπη επίθεση στην ελληνική οικονομία, αφού προηγουμένως κατάφεραν σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής να επιβάλλουν τη βούληση τους για τους S-300. Έτσι στην πρώτη φάση στόχος αυτών των επιθέσεων είναι, η ελληνική χαλυβουργία, η πετρελαϊκή βιομηχανία, η χημική βιομηχανία, η κλωστοϋφαντουργία και τέλος ο τουρισμός. Γίνεται σαφές ότι πρόκειται για πολεμικό οικονομικό σχέδιο που θα φανεί καθαρά στο διάστημα 1999-2000 και θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι θα είναι μακροχρόνιο και θα έχει ως στόχο με κάθε μέσο τη τελική επιτυχία. Αυτό κυρίως στηρίζεται σε δύο βασικά σημεία:

A: Στην επιτυχία της Τουρκίας να εξασφαλίσει την έμμεση συμμαχία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις συμφωνίες συναλλαγών, στις οποίες ήδη αναφερθήκαμε. Μετά δε την κατάργηση του καθεστώτος επιτήρησης των τουρκικών εισαγωγών στην Ευρωπαϊκή Ένωση η προσπάθεια για την υλοποίηση του συγκεκριμένου σχεδίου έγινε περισσότερο επιθετική.

B: Στο γεγονός ότι δεν υπήρξε σωστή αντίδραση από τα ελληνικά οικονομικά υπουργεία παρόλο που οι ενδιαφερόμενες οργανώσεις έχουν προειδοποιήσει για τα συμβάντα εδώ και τρία χρόνια και ιδιαίτερα η τάξη των επιχειρηματιών, δηλαδή η ελληνική αστική τάξη η οποία είναι και η άμεσα θιγόμενη, προτείνοντας γενικά μέτρα άμυνας απέναντι στη τουρκική επίθεση.

Ενώ από τη μια πλευρά θα γίνεται προσπάθεια για την υλοποίηση του συγκεκριμένου σχεδίου, η τουρκική αστική τάξη θα προσπαθήσει να έχει καλές σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση τόσο στο επίπεδο της οικονομικής κυρίως συνεργασίας όσο και της διπλωματικής.

Για να γίνει περισσότερο κατανοητό, θα αναφέρουμε τα περιστατικά του τουρισμού. Επίσης ο κίνδυνος για τον ελληνικό κλάδο της κλωστοϋφαντουργίας από τότε που η Κοινότητα με τις συμφωνίες της, άνοιξε τις πόρτες στη Τουρκία. Ακόμη οι Τούρκοι καιροφυλακτούν για μια συνολική επίθεση στον ενεργειακό τομέα, αλλά και τον πετρελαϊκό με πολλούς τρόπους σε διάφορα μέτωπα. Επίκεντρο προφανώς το φυσικό αέριο και ακόμη τα διυλιστήρια καυσίμων. Επίσης έχουν προετοιμάσει και ειδικό σχέδιο και για τη χημική βιομηχανία.

Εκεί όμως που τις επιθέσεις μπορούμε να τις δώσουμε τα χαρακτηριστικά ενός γενικού οικονομικού πολέμου κατά της Ελλάδας είναι στο τομέα της χαλυβουργίας όπου η Τουρκία έχει καλύψει ήδη πάνω από το 20% της αγοράς, προσφέροντας σίδηρο ακόμα και 20 δρχ. το κιλό φθηνότερο από τον αντίστοιχο ελληνικό. Όμως σοβαρό πρόβλημα έχει να αντιμετωπίσει η Ελλάδα, γιατί φανερώνει μια αδυναμία να εφαρμόσει έστω και ένα αμυντικό σχέδιο για να ελέγξει τις τουρκικές εισαγωγές, έστω και μέσα στα πλαίσια των δικαιωμάτων της ως μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πιο συγκεκριμένα το 1996 οι εισαγωγές από την Τουρκία ήταν 7000 τόνοι, το 1997 οι εισαγωγές έφτασαν τους 122000 τόνους. Το 1998 εκτιμάται ότι οι εισαγωγές ήταν 250000 τόνοι.

Οι αιτίες όλης αυτής της πορείας συνίσταται στα εξής:

1: Η τελωνειακή Ένωση της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση επιβάλλει στην Τουρκία να εξάγει προς την Ευρωπαϊκή Ένωση σε επίπεδα πριν από τη συμφωνία.

Αντίθετα η Τουρκία τριπλασίασε τις εξαγωγές του σιδήρου προς την Ελλάδα με την ανοχή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

2: Στις μεσογειακές χώρες, όπως η Ιταλία και η Ισπανία, με μέγεθος αγοράς πολλαπλάσιο μεγαλύτερο από το αντίστοιχο της ελληνικής αγοράς η Τουρκία εισάγει ελάχιστες ποσότητες. Οι τιμές σιδήρου της παραγωγής σε αυτές τις χώρες είναι ίδιες με τις αντίστοιχες ελληνικές και θα πρέπει να σημειώσουμε ότι δεν τίθεται θέμα μεταφοράς αφού ο κάθε τόπος κοστίζει 2 με 3 δολάρια.

3: Αντίθετα βλέπουμε ότι το τουρκικό σίδηρο κατευθύνεται αποκλειστικά στην Ελλάδα και καλύπτει περισσότερο από το 20% της αγοράς, με τιμές ελληνικού κόστους και παράλληλα στις υπόλοιπες χώρες της κοινότητας δεν εξάγεται περισσότερο από το 3%.

4: Η τουρκική αγορά προστατεύεται από εισαγωγές που προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση με δασμούς εισαγωγής που έφθαναν μέχρι το τέλος του 1998. Επομένως προκύπτει το αντιφατικό από την μια μεριά οι Έλληνες παραγωγοί να μην μπορούν να μπουν στη τουρκική αγορά λόγω δασμών, ενώ αντιθέτως οι Τούρκοι παραγωγοί να μπορούν.

Γίνεται σαφές ότι το τουρκικό σχέδιο για επίθεση κατά της ελληνικής χαλυβουργίας, το οποίο επιπλέον επιδοτείται και από το τουρκικό Δημόσιο και να έχει ως αποτέλεσμα το τουρκικό σίδηρο να έχει τιμές πλησίον του ελληνικού κόστους.

Θα πρέπει να γίνει επίσης σαφές, ότι υπάρχει η δυνατότητα στην Ελλάδα για ένα αμυντικό σχέδιο, ανεξάρτητα αν το ελληνικό δημόσιο δεν κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση. Επομένως οι δυνατότητες υπάρχουν και πρώτα απ' όλα η ανώτερη ελληνική τεχνολογία. Αντίθετα πολλές από τις τουρκικές χαλυβουργίες χρησιμοποιούν παρωχημένη τεχνολογία. Επί πλέον εισάγεται και αμφιβόλου ποιότητας πρώτη ύλη προκειμένου να επιτύχουν χαμηλότερο κόστος σε αντίθεση με την ελληνική παραγωγή που ελέγχεται με κάθε τρόπο και ακολουθεί όπως πρέπει τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Αλλά όταν αναφερόμαστε σε Έλληνες παραγωγούς χαλυβουργικών προϊόντων και ειδικότερα σε παραγωγούς ράβδων οπλισμού, εννοούμε κυρίως τη ΣΙΔΕΝΟΡ, την ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ, και τη ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ. Αυτές οι εταιρείες, βλέπουν τα τελευταία χρόνια τις εισαγωγές χάλυβα από την Τουρκία να αυξάνονται με γεωμετρική πρόοδο, η τάση δείχνει ότι αυτή η αύξηση θα συνεχιστεί στο μέλλον, από τη στιγμή μάλιστα μετά μάλιστα και τη απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να ανακηρύξει την Τουρκία σε προνομιακό εταίρο καταργώντας και τους τελευταίους περιορισμούς που υπήρχαν σε μια σειρά από προϊόντα ανάμεσα στα οποία και τον χάλυβα. Όμως έχουμε περάσει στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και όλα όσα

αναφέραμε έχουν τη δική τους λογική ερμηνεία, αλλά προς το παρόν τα υπουργεία της Εθνικής Οικονομίας και Ανάπτυξης έχουν περιοριστεί στο να καταγράφουν το πρόβλημα. Το αποτέλεσμα είναι, να κινδυνεύουν να μείνουν χωρίς αποτέλεσμα και οι κρατικές ενισχύσεις προκειμένου να εκσυγχρονιστεί ο τομέας. Αντίθετα, οι χώρες της Βορείου Ευρώπης, έστω και αν δεν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα στον ίδιο βαθμό, έχουν πάρει μέτρα όπως οι ποιοτικοί έλεγχοι, κ.λ.π., που βάζουν εμπόδια στις ανεξέλεγκτες εισαγωγές έστω και αν προέρχονται και από χώρες όπως η Ελλάδα. Τα στοιχεία που υπάρχουν είναι, κατά την γνώμη μου, ο αδιάψευστος μάρτυρας. Έτσι το 1996 οι εισαγωγές ήταν, σε σίδηρο-μπετόν, 27550 τόνοι. Το 1997 οι εισαγωγές έφτασαν τους 121980 τόνους έχοντας αύξηση 343% και τέλος το πρώτο εξάμηνο του 1998 οι εισαγωγές έφτασαν τους 88100 τόνους και σημείωσαν αύξηση 58% σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 1997. Οι εισαγωγές από Τουρκία σήμερα αποτελούν το 11% της συνολικής εγχώριας κατανάλωσης και η τάση που επικρατεί είναι ότι θα αυξηθεί περαιτέρω για το λόγο ότι ακολουθούν τα μεγάλα έργα και θα χρησιμοποιηθεί προφανώς ο τουρκικός χάλυβας. Για τα ελληνικά δεδομένα η τουρκική δυναμικότητα είναι ανεξάντλητη, αν σκεφτεί κανείς ότι έως τους 8 εκατ. τόνους και μάλιστα σε ετήσια βάση, από τους οποίους τα 4 εκατ. προορίζονται για εξαγωγές, ενώ παράλληλα η Τουρκία είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας του κόσμου. Όλα αυτά θα είχαν βεβαίως ένα νόημα εάν αποσκοπούσαν και σε οφέλη των ίδιων των εργαζομένων και όχι μόνο των επιχειρηματιών. Γίνεται σαφές όμως ότι πρόκειται για τη διαμάχη της κερδοφορίας ανάμεσα στις αστικές τάξεις των δύο χωρών και τα οφέλη των εργαζομένων μέσα από τη συγκεκριμένη διαμάχη είναι αμφίβολα. Ο ανταγωνισμός όσο σκληρός κι αν είναι, εξυπηρετεί κυρίως τα συμφέροντα των αστικών τάξεων των δύο χωρών και τις συνέπειες θα τις πληρώσουν οι εργαζόμενοι των δύο χωρών.